

VISVA-BHARATI STUDIES

VIDYA-BHAVANA.

उपमा कालिदासस्य

SIMILES OF KĀLIDĀSA

BY

K. CHELLAPPAN PILLAI

FIRST PUBLISHED—1945

PRICE—RUPEES TWO AND
ANNAS EIGHT ONLY

* AVAILABLE AT
VISVA-BHARATI GRANTHANALAYA-VIBHAG
6/8 DWARKANATH TAGORE LANE
Or
VISVA-BHARATI BOOK SHOP
2 COLLEGE SQUARE
CALCUTTA

TO
SHASTRI MAHASHAYA

CONTENTS

PREFACE

ABBREVIATIONS

INTRODUCTION

THE SIMILES OF KALIDASA

INDEX OF UPAMĀS

ANIMALS		FRUITS	xii
Aquatic	i	GODS AND HEAVEN	xii
Birds	i	GRAINS	xv
Domestic	ii	HOUSE	xv
Insects	ii	IMPLEMENTS OR ARTICLES	xv
Serpents	iii	INSTRUMENTS	xv
Wild	iv	JEWELS	xvi
ART		KING	xvi
Music	iv	LITERATURE	xvii
Painting	iv	METALS AND MINERALS	xvii
BODY	iv	MISCELLANEOUS	xvii
CELESTIAL BODIES		MOUNTAINS	xviii
Moon	iv	ORNAMENTS AND SCENTED	
Planets	vi	COSMETICS	xx
Stars	vi	PLANTS	
Sun	vi	Creepers	xx
CLOTHING	vii	Grass	xx
CLOUD	vii	Plants	xx
DISEASE AND MEDICINE	viii	RELIGIOUS PERSONS AND	
EARTH	ix	THINGS	
FIRE	ix	SKY	xxi
FLOWERS	x	TIME	xxii
FOOD	-	WATER	xxiii

PREFACE

It was in 1933 that I joined the Research Department of the Visvabharati Sastri Mahasaya Vidhusekhara Bhattacharya was then in charge of the Department His guidance and inspiration helped me unfailingly in my work on the Similes of Kalidasa It was finished within a year But circumstances beyond my control made it impossible so far to let it see the light of day

When I finished the work and presented it to our late beloved Gurudeva he was evidently very much pleased and suggested that I might undertake similar work in respect of Vyasa, Valmiki, and Bana Due to unforeseen difficulties I could not take up Gurudeva's valuable hint, although the presence of Prof Ksitimohan Sen in the Department afforded an invaluable opportunity for working along the suggested lines

I feel greatly honoured in taking this opportunity to dedicate this humble work of mine to Mahamahopadhaya Vidhusekhara Bhattacharya, in token of my profound respect and devotion to his gracious personality

I should also like to express my deep sense of gratitude towards the Visvabharati University for making arrangements to publish this brochure

The Kerala Tagore Academy,
Trivandrum,
2nd August, 1945

}

K. C. Pillai

ABBREVIATIONS

AS	Abhiyñāna Sakuntala.
KS	Kumāra Sambhava.
MA	Mālavikāgnimitra.
MD	Meghadūta.
RS	Rtusamahāra.
RV	Raghuvamśa.
VU	Vikramorvaśiya.

INTRODUCTION

The Upamas of Kalidasa occupy a unique place among the alankaras in Sanskrit literature. In fact, their graphic beauty, spontaneity and appositeness stand unparalleled in the literatures of the world. I shall attempt, in these prefatory remarks, to give an idea of their richness and variety.

Kalidasa is a poet of the highest rank, for whom the soul of poetry is sentiment (*rasa*) which, as such, is exalted above mere poetic ornaments. Many a poet after his days laid undue stress on the external artifices of style at the cost of the inner sense which resulted in the general decadence of Sanskrit poetry for sometime as in the case of the Alexandrian Poets. Closer observations will reveal similar tendencies even in the poetry of Kalidasa's own days. In the ninth canto of the *Raghuvamśa* the poet makes an attempt at displaying verbal conceits, but in this case, his poetic genius saves him from the pitfalls which his lesser successors so miserably failed to avoid. Kalidasa would never cheapen the essential dignity of his thought. There is not the least tinge of labouredness in his poetical style, his expressions being so absolutely spontaneous. As a rule Kalidasa's verbal embellishments only add to the excellence of his poetry instead of serving, as in other cases, just to conceal the feebleness of genuine poetic inspiration.

True, Kalidāsa was a master of all kinds of figures of speech, but his skill in enrapturing the readers with apt and graceful Upamas is unique. The oft repeated phrase “वयस्य कालिदासस्य” is as famous as the poet himself.

Before we discuss his Upamas it would be useful to add a few words on the figure of speech in question.

The literature of poetics (Alankara Śāstra) has reached a very high stage of development in Sanskrit. Many useful volumes have been produced in this field of literary criticism. Notwithstanding some hair splitting discussions, Sanskrit poetics displays a wonderful treatment of the art of poetry. It deals with the essential factors of

poetry such as *guna*, *dosa*, *alankāra*, *rasa*, etc. But the historical fact that the critical study of poetry started with the analysis and systematisation of figures of speech, is perhaps responsible for this entire branch of study taking the name of *Alankara śāstra*.

The meaning of *alankāra* is thus described by Dandin in his *Kāvyaadarśa* (II 1)—*काव्यसौमन्दिरान्वर्मानलङ्कारात् प्रचक्षते* 'Alankaras are what beautify literature'

Now, Upamā (simile) is the most prominent of all the figures of speech and so many of the Ālankarikas have rightly given the first place to it. Appayya Dikṣita writes in his *Citramimāṃsa* (Nirnaya Sagara, p. 5) —

उपमैत्र्य सौख्यो संप्राप्ता चित्रभूमिश्चमेवान् ।

रक्षयन्ती काव्यज्ञे नृत्तयन्ती तद्विदा वेत् ॥

'Upamā, the only one actress, dances on the stage of literature in different *roles* and entertains those who have the power of appreciation',

Then he goes on to explain how the same Upamā assumes different forms of *alankāra* owing to different modes of expressions—

चन्द्र इव मुखमिति सादृश्यवर्णनं तावदुपमा । त्रैलोक्यभेदेननेकालङ्कारभावो भजते । तथाहि ।
चन्द्र इव मुखं मुखमिव चन्द्र इत्युपमेयोपमा । मुखं मुखमिवल्लयत्रयं । मुखमिव चन्द्र इति प्रतीपम् ।
चन्द्र इत्यु । मुखं स्मरणीति स्मरणम् । मुखमेव चन्द्र इति रूपकम् । मुखचन्द्रेण तापं शाम्यतीति परिणमः ।
किमिदं मुखमुताहो चन्द्र इति सन्देहः । चन्द्र इति चक्षुरास्त्वमुगममुपावन्तीति भ्रान्तिमद् । चन्द्र इति
चक्षुरा क्मा-मिति चक्षुरास्त्वमुगमे रज्यन्तीति युक्तेश्च । चन्द्रोऽयं न मुखमिवल्लयः । नूनं चन्द्र
इत्युन्नेषः । चन्द्रोऽयमिल्लयत्रयबोधिः । मुखेन चन्द्रकमले निजिते इति तुल्ययोगिता । निशि चन्द्रस्य
मुखं च हृष्यतीति दीपकम् । तत्र मुखं एवार्हं रज्यन्मि चन्द्र एव चक्षुरो रज्यन् इति । प्रतिवस्तूपमा । दिवि
चन्द्रो मुखं स मुखमिति दृष्टान्तः । मुखं चन्द्रमिव विमतीति निर्दोषा । निष्कण्ड मुखं चन्द्रादतिरिच्यते
इति व्यतिरेकः । तत्र मुखेन तत्र चन्द्रो निराशु हृष्यतीति सहोचिः । मुखं नेत्राङ्गद्वयं रिक्तज्योत्स्नोप
शोभितमिति समालोचिः । लज्जनं घटनं चक्षुः हरिणादितरादिना इति श्लेषः । मुखस्य पुरतः चन्द्रो निष्प्रभ
इत्युपमाप्रसङ्गः । एवमुपमेयव्याख्याविशेषादिमुपमा ॥

Thus we see that as many as twenty-two *alarkaras* are in fact originally only *Upamā*.

Its function is to compare an inferior or little-known object with a superior or better-known object. Sometimes the superior is compared with the inferior.

Upamā is regarded as an alankāra of sense (*arthāṅkārā*) by many, while Bhoja takes it as that of both, sense and word (*ubhayāṅkārā*)

Simile consists in the expression of resemblance between two things, the *Upamāna* and *Upameya*. The older writers, as Dandin and Vāmana accept even the slightest resemblance between these two things as enough justification for the use of Upamā. The definitions of the later writers differ little technically from Dandin's and Vāmana's, which are too wide, and as such include some other figures also. Mammata's definition agrees fully with that of Gargya as quoted by Yāska (N III 13). Vidyānātha and Viśvanātha give very precise definitions. Jagannātha, who is the latest of all, is not satisfied with merely technical definition. Along with his predecessor Appayya Dikṣita, he emphasises the point that the employment of Upama must enhance the beauty of sense and hence in the sentence गोवदशो गवयः there is no Upamāṅkārā, it is only a bare statement.

Upamāna 'the standard of comparison,' *Upameya* 'the object to be compared,' *Sadbhāraṇa dharma* 'the common properties of the *Upamāna* and the *Upameya* and *Vacaka* 'the particles expressing the similitude' such as *iva*, *vat* etc., are the four component parts of a complete Upamā. An Upama is complete only when all these four factors are clearly expressed and when one or two, or three of them are absent we have what is called *Lūptopamā* (elliptical simile). The numerous divisions of Upama, particularly those of the later writers, are chiefly used on this factor. But the older writers subdivide it entirely from different standpoints, that is, from the nature of the Upamā and the purpose it is made to serve. Dandin's subdivision is the most elaborate, being thirty two in number.

Coming to Kālidāsa, we are to consider the beauty and richness of his similes, which are unique and infinite in variety. In the following pages I have given an exhaustive list of his Upamas along with the other figures of speech based on it. On the whole, the number

comes to about to one thousand two hundred and fifty, of which a little less than half occur in the *Raghuvamśa* alone

Among the many works attributed to Kālidāsa, the *Raghuvamśa*, the *Kumārasambhava*, the *Abhyjñānashakuntala*, the *Vikramorvaśīya*, the *Mālavikāgnimitra*, the *Mēghadūta* and the *Rtusambhāra* have been universally accepted as his. The *Raghuvamśa* contains the largest number of similes and kindred figures, nearly five hundred and fifty. It begins with a simile and ends with another. The first canto itself contains more than thirty similes of a very high quality. In the last portion of the fifth canto, where the king Aja is being awakened from his sleep by the royal bards (*vastālikas*), we are presented with excellent Upamas. The thirteenth canto, where the poet makes Rama go on his aerial journey with Sitā, is full of Upamas and *Utpreksās* and is one of the loveliest parts of the work.

The *Kumārasambhava* is entirely of a different type, the theme being much more compact, and so the Upamas in the book, which are about two-hundred and fifty in number and of which more than half occur in the first seven cantos, are characterized by a sublimity that we miss in Kālidāsa's earlier productions. The first canto opens with a glorious description of the Himalayas with all the sanctity of their associations that has provided much of the spiritual inspiration of India. In the same canto the poet draws the picture of Parvatī, in traditional style, giving all details of the figure from top to toe, *Pādādikeśānta varnanā*. To the modern reader this sort of description might seem rather like a catalogue of items of beauty. But the genius of Kālidāsa infuses a poetic spirit into the description which makes it something much more. One particular characteristic of his Upamas in this description is to be noted. Generally he takes for his standards of comparison the most familiar objects. But being not satisfied with real objects with which Parvatī's beauty could be compared, the poet takes some hypothetical upamanas, as in the following lines

पुष्पं प्रमाणोद्दिष्टं यदि स्या-
न्मुच्यते तस्यैव विदुर्मत्तयम्

KS, I 44

ततोऽनुवृत्तिरित्यस्य तस्या
स्ताम्रोष्ठमर्दस्तस्य स्मितस्य ॥

Sometimes he would go even one step further and declare that *Udamāna* is possible in the given case, as the following śloka shows

नागेन्द्रहस्तास्रवचिर्केशला-
देकान्तशैत्यात्कदलीविशेषा ।
एवञ्चापि लोके परिणहि रूप
जातस्तद्वर्णोऽसमानवच्छा ॥ KS, I 36

And he could conclude that the purpose of the creator in fashioning her was to make her the quintessence of beauty

सर्वोपमाद्रम्यममुदचयेन
यथाप्रदेश विनिवेशितेन ।
सा निर्मिता विषमज्ञा प्रयत्ना
देवस्यहीन्दमदिहशयेन ॥ KS, I 49

No descriptive words are required for *Abhijnānashakuntala* which is highly appreciated at home and abroad alike. But as regards the Upamas, though there are only about seventy in it, they invariably illuminate and beautify the themes Kalidasa handles in the pages of that celebrated drama

The *Meghadūta* is a unique lyric of love in which the magic of the poet's imagination reaches its height. It is full of graphic representations of nature's beauty from beginning to end. The wonderful description of Alaka deserves special mention. The number of Upamas in the *Meghadūta* is only fifty

Lastly we come to the *Rtusambara*, a series of descriptions of the six seasons of India. In this work, remarkably rich in figures of speech, of which 60 are Upamas, the varied beauties of the different seasons are painted with all the passions they awaken in the minds of lovers

Kalidasa, as all poets of nature do, borrows his standards of comparison mostly from the realm of nature. It is not the novelty of the standards but the manner of their presentation that constitutes

the secret of the magnificence of his similes. The most trivial things are touched with a strange beauty by the magic of the poet's fancy. Generally, he compares a concrete object with another. In personifying inanimate objects, Kalidasa is a master. His Upamas range from earth to heaven. We shall begin with those dealing with the earth.

For the Indian poet, the earth is something more than its constituent elements *. She is *Sarvamsabhā* the embodiment of patience, and the seat of generosity. Poets have fancied a beautiful garment for her decoration the blue ocean and hence is she *sāgarāmbharā*. Kalidasa offers her a fine necklace of pearls with a large sapphire in the centre.

त्वय्यादातु जलमचनते शार्ङ्गिणी वर्णचौरे

तस्यास्तिन्वो घृष्टमपि सज्जं दूरभावात्प्रवाह ।

प्रेक्षिष्यन्ते, गगनगतयो नूनमावर्ज्यं दृष्टी

रेक मुक्तगुणमिव भुवः स्थूलमुक्तेन्द्रनीलम् ॥ MD. I. 48

Descriptions of mountains with their peaks and valleys abound in Kalidasa. Their majestic height and adamant firmness are the two qualities which have been generally used as standards of comparison. The Himalayas with their sanctity and glory, the Vindhya, The Mahendra, Kailasa 'the looking glass of the heavenly nymphs', Indranilacala 'the mountain of sapphires', Sumeru 'the golden mountain', Lokaloka which divides the world of light from the region of darkness, these are the mountains which gripped the imagination of the poet. The similes, in which the Himalayas have been described, occur most often, and in fact they are as many as thirty six in number. In many of Upamas, Kailasa stands for crystal purity and whiteness, Mahendra for its huge proportion and Sumeru for hardness and strength. In one place for comparing Airavata 'the elephant of Indra', who is both white and huge, the poet creates a mountain of crystal.

* The words for the earth in Sanskrit are of feminine gender, hence it is conceived as a woman and consequently it has all the attributes of a woman. The case is the same with other words such as those for the moon sun etc. which are of masculine gender and so they are regarded as men.

ऐरावत स्मटिकशैलसोदरम् । KS, XIV 5

Karlasa is fancied to be the accumulated laughter of Lord Siva *

राशीभूत प्रतिदिनमिव न्यवच्छेद दहास । MD, I 60

In some places for making the simile more striking, the mountains have been described as having the power of motion

यस्य क्षरत्संयाजच्छलेन

यानासु यातीव पुरो महेन्द्र । RV VI 54

Of the Indian Flora and Fauna, the poet makes ample use. Stately trees like the Sala, the Devadaru, as also smaller species like the Candana, the Bakula, etc. occur as Upamana. Creepers in most cases represent delicate female beauty. Flowers of all kinds have a great fascination for Kalidasa, and the lotus of course, was a favourite with him, as indeed with all our ancient poets.

A very fine example of a tree simile occurs in the *Raghinamsa* when the reddish brown sacrificial cow of Vasistha, desirous of testing the devotion of her royal guard Dilipa, enters a cavern of the Himalayas. There she appears to the king, being threatened by a lion, with his soft white manes. The poet compares the scene to a Lodhra tree in bloom, standing on the crest of a ruddy hillock.

स पाटलायां गतिं तस्मिन्नास

यनुर्धरं केसरिणं ददर्श ।

अधिलयायामिव धानुमय्या—

लोध्रुमं सानुमतं प्रकुलम् ॥ RV, II 29

The Candana, or the Malayadruma is another favourite tree. The notion is that it is found only in the Malaya mountain and that it is always engirt by serpents attracted to it by its fragrance. This simile conveys the idea of inaccessibility of a noble object due to evil associations. Sakuntala compares herself, when dropped from her father's lap, to a young sandal plant uprooted from the slopes of the Malaya.

* It may be mentioned here that according to poetic conventions fangs are pure white, infancy and youth are black and anger and love red.

Among trees, the mango is mentioned often. Kalidasa celebrates the weddings of young trees with creeper brides. The king Agnimitra describes himself as the Sahakara and requests Malavika to play the part of the Madhavi creeper.

विद्यज सुन्दरि सगमसाध्यस
तव चिरात्प्रभृति प्रणयोन्मुखे ।
परिशृङ्गाण गते सहकारतां
स्वमतिमुच्छ्रिताचरित मयि ॥ MA, IV 13

Lovely creepers are always compared with women. Every part of a creeper has, corresponding to it, an organ in the human body. If Indumati is a walking flame, Parvati is a roaming creeper.

आवर्जिता किञ्चिदिवस्तनाभ्यां
वासो वसाना तरुणवैरागम् ।
पर्याप्तपुष्पस्तवकावनम्रा
सचारिणी पल्लविवनो हृतेव ॥ KS III 54

The simile has been acclaimed as a perfect and exquisite one. Bunches of flowers suggest the female breasts and feet, arms, fingers and lips are compared to kisalaya (tender leaf), the type of all tenderness and delicacy.

In the following example the reader is sure to enjoy with the garden creeper, the eternal music of Nature.

श्रुतिमुखप्रमरस्तनगीतम्
सुसुम्बोमलदन्तद्वयो नभु ।
उपवनान्तस्ता पवनहृते
विस्तल्यै हलदैरिव पाणिभि ॥ RV, IX 35

Kalidasa's poetry has, to be sure, been richly perfumed by flowers of various celebrated virtues. Lotus of course takes the lead. It has been employed more than sixty times. The traveller in the world of Sanskrit literature has ever a pleasant moon shining over him, while his eyes perpetually feast on the lotus flowers. Sometimes the poet, finding the ordinary lotus inadequate to describe the beauty that he would suggest, creates golden lotuses.

ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिमित्त

मृदु प्रकृत्या ॥ ससारमेव च । KS. V. 19.

तातो मुखैरासवगन्धममै—

व्याप्तान्तराः सान्द्रवृक्षहलनाम् ।

विलोलनेत्रममरगवाक्षाः

सहस्रपद्मामरणा इवासन् ॥ RV. VII. 11 ; KS. VIII. 62.

This is a picture of the mansions in the city, when king Raghu entered in it.

The sun is the life-giver of the lotus and the moon his rival. Padmini, 'lotus-pond' is said to be the beloved of the sun, and she also on her part is exclusively devoted to him. With his advent in the morning she blooms into life. Towards the moon her attitude is like that of a purdah woman, reluctant to show her face out.

Kuvalaya, 'blue lotus' with its long petals resemble the eye. Though the eye is compared to the flower, it is the petals that resemble it. The poet sees in them, as they gently wave in the breeze, or are set atremble by the fish as they swish their tails against them, the dancing movements of the eyes of sensitive women.

Kālidāsa, like all other Sanskrit poets, sometimes follows the usual poetic conventions with regard to the blossoming of certain trees e. g., the Aśoka, the Bakula, the Kurabaka, etc. The Aśoka flowers with their bright orange colour present a rich sight. The blossoming of Kadamba which happens soon after a shower is compared to the human body with the hairs on end. The round bud appears like tear drops. Bimba is a fruit, with a bright red colour, and the colour has been employed to describe the lip of a handsome woman.

Similes descriptive of sheets of water also abound in Kālidāsa. The ocean comes first. It is personified as a husband with the rivers as his many wives. The largeness of their household does not seem to be in any way unfavourable to the harmony among the members ; on the other hand, devotion to their common lord binds them all together.

There is a magnificent picture of the ocean welcoming his friend, the moon. Overjoyed at the sight of the friend who helps to unite him sometimes with one of his sweet hearts, the *velā* (shore),

the ocean heaving high with enthusiasm raises up its long wave-hands to embrace him

Of the rivers described by Kālidāsa, the divine Gangā (Ganges) is the most conspicuous. The mighty stream flooded in the rainy season washing down its banks and bearing in its current numerous fallen trees, and the river, become calm and serene in winter, are depicted in splendid images. Kālidāsa seems to have been particularly fascinated by the exposed sand banks seen in the course of rivers. The Poet cannot think of the Yamunā as separate from the Gangā. We give below the famous lines from the Raghuvamśa which describe the confluence of these two celebrated rivers

इक्षितप्रभालेपिभिरिन्द्रनीलेमुक्तामयी यंष्टिरिवानुविद्धा ।
 अन्यत्र मालासितपङ्कजानामिन्दोर्वैकुण्ठवितान्तरेव ॥
 इक्षितखगाना प्रियमानसाना कादम्बसप्तसर्गवतीव पङ्क्ति ।
 अन्यत्र कालागुरुदत्तपत्रा भक्तिर्भुवधश्चन्दनकल्पितेव ॥
 इक्षितप्रभा चान्द्रमसी तमोभिश्चायावितीर्नै शबलीकृतेव ।
 अन्यत्र शुभ्रा क्षरदभ्रलेखारन्ध्रेष्विवाल्क्ष्यनभः प्रदेशा ॥
 इक्षितेन कृष्णोरमभूषणेव भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य ।
 पद्मानवयाज्ञि विभाति यद्वा भिन्नप्रवाहा यमुनातरङ्ग ॥ RV XIII 54-57

Whirlpools are a standard of comparison for the feminine navel and the ripples for the swift movement of her eye brows. The dew-drops trembling on a blade of grass or a leaf in the morning suggest a striking simile for the uncertainty of life.

Clouds are associated with divinity by Kālidāsa. In them the poet finds a loving and generous friend and a first rate artist. They are *of high birth and not a mere condensed mass of vapour*. The cloud is represented as the prime minister of Indra and the life giver to the world. It is also spoken of as an accomplished magician who can change his forms at his will. The permanent and unbroken relation between lightning and clouds is well known as that between a word and its sense, and the moon and moonlight. Slender beautiful damsels are likened to lightning. The following example, comparing the cloud to the palaces of Alakā 'the capital of Kubera' enumerates all the various characteristics which they share in common.

विमूलत ललितवनिता सेन्द्रचाप सचित्रा
 समीताय प्रहृष्टमुख्या सिन्धुगमोरपोषम् ।
 अन्तस्तोय भगिमयमुवस्तुङ्गमत्र लिङ्गाग्रा
 प्रावादास्त्वा तुल्यितुमल यत्र तैस्तैर्विशयै ॥ MD II 1

Fire tests the purity of other objects and is itself pure. It represents brightness, lustre and spiritual splendour. Saints and sages are often compared to it. Sacrificial fire is the purest, because of its sanctity. The wind is a constant companion of fire, especially at the time of conflagration and so it is imagined as its charioteer. Of course the fire cannot get a better charioteer. When both the friends are united, their force is irresistible.

In this connection it may be pointed out that the simile which the Indian scholars associate oftener with the Poet is based on the vivid image of flame roaming from place to place.

सद्यारिणी दोषक्षयेव रात्री य य व्यतीयाय पतिवरा सा ।
 नरेन्द्रमाणाह इव प्रपेदे विवर्णभाव उ च भूमिगत ॥ RV VI 67

Imagine the flame of fire moving along a thoroughfare lined with towers, as it progresses, the rows of towers will successively be illuminated and plunged in darkness. Even so the royal suitors experienced by turns the light of love and joy, and the darkness of despondency as Induman moved up to and passed by them.

Now we come to the similes connected with the sun and the moon. The sun with its torrid glare always signifies the power and the moon with her mild radiance is generally used as the standard of comparison for the human face especially the feminine. Kalidasa employs the moon as an *upamāna* more than ninety times. He has used sixteen synonyms of the moon, but *Indu*, *Candra*, *Satini*, and *Saśankā* which are rhythmic and euphonious seem to be his favourites.

In almost all cases the moon represents the female face. The full moon signifies its beauty and the young moon is the loveliest image of an infant's face. Dakṣa's wife, as she rests on a solitary bed in extreme mental agony, is described as the solitary digit of the moon appearing on the eastern horizon. It is the moon which makes the night really bright.

मक्षत्रतराग्रप्रदसकुलापि

ज्योतिष्मतो चन्द्रमसव रात्रिः । RV. VI 22.

And the moon also gets brighter in the company of night.

अधिगच्छति महिमान

चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः । MA I 13

Pārvati's face skirted with locks of hair surpasses the beauty of the lotus with black bees clustering round it, as well of the moon girl with the clouds

लग्नद्विरेफ परिभूय पद्म

समेधलेख दशिनश्च बिम्बम् ।

तद्वानतथोरल्के प्रतिद्वै-

क्षिच्छेद सादृश्यक्याप्रसङ्गम् ॥ RS. VII 16

The similes inspired by the sun occur 40 times. Occasionally the poet creates a hundred suns to magnify diurnal splendour.

सैर्जोमर्दिनपतिशतसर्धमानैः । KS X 60

Birds and animals occupy an equally important place in the world of Kālidāsa's imagination. Taking the peculiar characteristics of certain animals poets compare men and women to them as *mrgāksī* (a woman with eyes like a deer's) *gajagamārā* (of an elephant like gait), *kōkslavānī* (having the voice of a cuckoo), etc. and it is an interesting feature of Indian poetry.

Amongst birds, Kālidāsa most frequently introduces the Hamsa and the Cakravaka. Hamsa has an attractive colour and is the vehicle of Brahmā, and Sarasvatī. At the beginning of the monsoon it flies towards the Mānasa lake. In literature it is famous for its graceful gait and sweet notes which are compared respectively to the stately movement of a handsome woman and the jingling sound of her anklets. Here is an example of the Hamsa simile in which every part of the *upameya* has corresponding parts in the *upamāna*

सो सैव वेदगुरोरे निपुण

रात्रन्तरं रात्रयुगा निवप ।

समीरन्त्येव सगङ्ग रेखा

पद्मन्तरा मनसगङ्गद्वीपम् ॥ RV. VI 36

Sunanda leads Indumati from suitor to suitor even as a female swan is borne towards lotus blossoms on the crest of waves raised by a breeze. Here Sunanda is compared to *farangarekha*, Indumati to Rajahamsi, and the kings to the blooming lotuses.

Cakravakas fly in pairs during the day time, but are separated at night. The plight of young lovers in their separation is compared to the state of the Cakravakas at night.

Bhrnga, the black bee is a common figure. The eyes of women because of their flitting glances and bluish colour resemble the bee. In the following verse there is an *upama*, where Bhrnga is predominant. Raghu in the course of wars had to fight the Yavanas and he covered the earth with their chopped heads resembling honey combs covered with bees.

भल्लाप्रवर्जितस्तेषां शिरोभिः समयुल्लेखं होम् ।
तस्तार सरपाभ्याम् सक्षीरपटलैश्च ॥ RV IV 63

The elephant is the chief of all the animals described by Kalidasa. The gait of handsome women is likened to an elephant's slow and dignified movements. The trunk resembles their thigh because of its graceful tapering form.

Next to the elephant comes the deer. The large black eyes of a deer are the standard of comparison for those of women. It is interesting to note the many moods of the poet's imagination when he takes, Mrga 'deer', Balamrga 'young deer', Mrgi 'female deer' and Cakramrgi 'frightened female deer' for comparison. Kalidasa, employing a poetic conceit wonders whether Parvati imitated the art of glancing from the deer or the deer copied it from Parvati.

प्रभाकरी लोटल निविशोष
मधोरविश्रेक्षित नाथतस्या ।
तया शृङ्गोत्तु मृगा नाभ्य
स्ततो शृङ्गोत्तु मृगा न नि ॥ KS I 46

Human nature in its varied moods and stages of developments fell by no means, outside the range of Kalidasa's observation. In the first place a felicitous example of the reaction of youthful, ardent and sensuous human nature to the exciting phenomenon of

moon-rise may be quoted from *Kumārasambhava*, the masterpiece of Kālidāsa :

अगुलीभिरिव केशसमूह
सन्निगृह्य तिमिर मरीचिमिः ।
कुडमलोद्धृतसरोजलोचन
सुम्बतीव रजनीमुख शशो ॥ KS. VIII. 63.

With equal sureness of touch, the poet depicts the stern and severe discipline of hermits living far away from the maddening crowd's 'ignoble strife,' and describes, in the words of Śaradvata, the typical recoil of the hermit's mind from its first contact with the strange and profane atmosphere of a court :

अभ्यक्षमिव ज्ञातः
शुचिःशुचिमिव प्रतुष्ट इव सुप्तम् ।
बद्धमिव स्वर्गगति-
र्जनमिह सुखसगिनमवैमि ॥ AS. V. 11.

Perhaps the most impressive and unforgettable of Kālidāsa's pen-pictures, both by dignity of its diction and the sublimity of its contents, is represented by the celebrated śloka put in the mouth of an insignificant hermit-boy :

यात्येकनोऽन्तर्दिग्धं पतिरोपशोभा-
माविष्टनोऽरुणपुरस्सर एष्टोऽर्कः ।
सैजोद्वयस्य युगपद्वयमनोदयाभ्यां
लोको नियम्यत इत्येत दशान्तरेषु ॥ AS. IV. 1.

It is early morning and the disciple, that child of nature, turns his trained eye upon a spectacle without parallel in the heavens. Behold, in the ruddy east the brilliant disc of the sun is steadily on the ascendant while opposite is the pale moon, the lord of the herbs, the erst-while undisputed lord of the sky, hastening helplessly to its inevitable doom. The contrast between its recent grandeur and its present plight on the one hand, and the still sharper contrast between the languishing moon and the triumphant sun, stirs the imagination of the contemplative disciple and he gives vent to the profound reflection that the sharp contrarieties of fortune of these two splendid

orbs arouse in him Nature is proclaiming the lesson of heroic fortitude in the changing vicissitudes of life

The *Upamas* based on literature and religion show the poet's thorough knowledge of the different sciences, philosophy and the sacred books of his times. Though for the average readers these won't be of much interest yet those who are familiar with the ideas treated of and the technical terms employed are sure to take delight in these similes. It is in this connection that Kalidasa takes some times abstract ideas for comparison as

व्युदोरस्को दृग्दृक् च
सालप्राप्तुर्महाभुज ॥
आत्मरमे नम देह
क्षान्तो धर्मे द्वाश्रित ॥ RV I 13

The poet's heaven is very lively and full of interesting things. He is in constant touch with his paradise. Indra, the Lord of Heaven and many other lesser deities are fast friends of his heroes. The celestial garden, where all the seasons are blended together for ever, each with its characteristic excellences the celestial Ganga which is full of golden lotuses and in the holy waters of which the Apsaras 'nymphs' bathe, recur in his descriptions of the heavens.

Kalidasa represents Indra as the incarnation of masculine grace. Sachi is the ideal wife of Indra, as Jayanta is the ideal son. Marica blesses Sakuntala after her reunion with her husband in the following words

भास्वज्जटसमो भर्ता
जय तप्रतिम सुत ।
भास्वर-वा न ते योग्या
वीलोगीसदृशी मव ॥ AS VII 28

Visnu has a benevolent nature and is represented as goodness incarnate. The goddess Laksmi represents beauty and prosperity. Kalidasa is said to have been a devotee of Siva but in his works, Siva occurs as an *upamana* very seldom indeed. He is not a lovable romantic figure, equipped as he is with a skull bone in the hand and black serpents on his body. Kumara the son of Siva is the commander in chief of the army of the gods and of a very heroic nature.

Madana, and the Āśvins are the standard of beauty, as Kubera is of wealth. Yama, the god of death, is a terrible deity. His fist, tongue everything is fierce. A big stone thrown by Lavana against Satrugbha is described as Yama's fist, separated from his hand and hurled at his foe. His tongue is a veritable conflagration :

कालस्य छोलरसनेव । KS XIII 23

The poet has his humorous side also. It is mostly in his dramas that we meet with example of his humour. Kālidāsa's Vidūsaka is a very funny creature. The rising moon is only a piece of *modaka* 'sweetmeat' for him. Sakuntalā, he compares himself, to a mouse pounced upon by a cat, when he found himself in the crushing grips of a sinister spirit. The other characters, too, describe his funny ways. In the *Vikramorvasi* the Ceti says he is like a monkey drawn in a picture, due to his perfect silence and quietness. Nipunika of the *Mālavikāgnimitra* compares the Vidūsaka, sleeping while sitting, to a bullock leaning against a street stall. The *Raghuvamśa* also furnishes us with some humorous similes. Here we give an example :

इमधुप्ररुद्धिमन्तिताननविक्रिगोच

दशान्वरोद्भटलनिव मन्त्रिरुदान् । RV XIII 71.

Rāma, after many years, sees his aged ministers, who with their long grey beards looked like banyan trees with their long roots.

In the above pages I have tried only to give a general idea of the similes of the great poet, and not to set forth their full beauty. Enough has been said to indicate that the very soul of Kālidāsa's figures of speech is the sure suggestion of sentiments and wealth of ideas and images, which imprint the pictures evoked by the poet's words indelibly on the imagination of the readers. As I wish to deal with some other aspects of the poet in a separate paper, I propose to wind up here these rambling observations.

SIMILES OF KĀLIDĀSA

1 अशुमत्

मालखिल्यैरिवाशुमान्, RV \V 10

2 अग्नि

(1) अग्निकल्प, RV VII 20

(2) अग्नितेजसम्, RV. XIX 1

(3) ज्वलति अलितेत्थनोऽग्नि°

प्राय स्य महिमान क्षोभात्प्रतिपद्यते हि जन, AS VI 81

(4) घसध्वतुर्धोऽग्निरिवान्वगारे, RV V 25

(5) हुताग्निस्तपै, RV I 16

(6) हेन सलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धि श्यामिकापि वा, RV I 10

3 अङ्कश

(1) अङ्कश द्विदस्येय, RV IV 39

(2) अङ्कशाकार्या, RV \II 41

4 अङ्गारक

अङ्गारको राशिमिन, MA III 22 P1

5 अङ्गुली

अङ्गुलीमोरगक्षता, RV I 28

6 अचिरोचिप्त

शरदभ्रसण्ड, परिस्फुरन्त्याचिरोचिपेय, AS XII 15

7 अञ्जन

(1) प्रभिन्नाञ्जनराशिसन्निभै, RS II 2

(2) मिन्नाञ्जनप्रचयकान्ति, RS III 5

(3) मिन्नाञ्जनसन्निभम्, RS I 11

(1) सद्योनिहृत्ताञ्जनसोदरद्युतिम्, KS XV 30

(5) सद्योरिमिनाञ्जनपुञ्जतेजस, KS XV 16

(6) स्निग्धमिनाञ्जनामे, MD I 61

8 अञ्जनविन्दु

अञ्जनविन्दुमनोहरै, RV IX 51

9 अट्ट

नरेन्द्रमार्गाट्ट इय प्रपेदे विवर्णभायम्, RV VI 66

10 अट्टहास

राशीभूत प्रतिदिनमिदं व्यम्बकस्याट्टहास, MD I 60

11 अत्रि

अमरमुनिरिगात्रि स्रष्टु, VU V 21

12 अट्टि

अट्ट अट्ट ह्रति पयन किंस्विदित्युन्मुखीमि, MD I 14

13 अद्रिराज

(1) °वालातपरत्तसानु, सनिर्कोरोद्धार इयाद्रिराज, RV VI 60

(2) सधानुनिप्यन्द इयाद्रिराज, RV XVI 70

14 अट्टिशृङ्ग

अपान्तगातहतमिनामिगाट्टिशृङ्गम्, KS XVII 51

15 अधित्यगा

अधित्यगायामिदं धातुमन्या लोभद्रुम सानुमत प्रफुल्लम्, RV II 9

16 अज्यग

छायाग्रक्षमिनाज्यगा, RV X 5

17 अज्यर

अज्यरम्येय दक्षिणा, RV I 31

18 धनः

(1) धागसोमममद्युति, RV IX 15

(2) धनर्गेजा RV XVIII 5

(3) रिगितानग्निधरे, KS VI 15

19 धनरिष

रप्योनिरिषान्तरिषान्, RV XVI 81

20 अन्धकार

योगन्धकारनिकृष्टतिम, KS XVII 41

21 अपराद

अपराद इवोत्सर्गम्, RV XV 7

22 अयग

अयग निशि खण्डिते, RV V 67

23 अवाधार

अपामिवाधारमनुत्तराङ्गम्, KS III 18

24 अज

बालतपमिवाज्जानामकालजल्दोदय, PV IV 61

25 अभ्यक्त

अभ्यक्तमिदं ज्ञात, AS V 11

26 अभ्र

मयूरकेनाभिरिवाभ्रवृन्दम्, RV VII 09

27 अमर

अमरतैजसि, RV IX 1

28 अमरधनुस,

अमरधनुश्चावणा, MD II 15

29 अमृत

(1) अमृतशिशिरान्, MD II 32

(2) अमृतध्रुते, (स्वरेण) KS I 15

(3) त्रिपिञ्चन्तमिशामृतं त्वयि, RV III 96

(4) वागमृतेन, RV X 19

30 अमनिकरकला

अमृतकरकलाकोमलम्, KS X 60

31 अमृज

(1) अमृजकान्तिमायि RS IV 1

(2) पादामृजानि, RS III 20

(3) प्रमोदयिस्मेरमुलामृजधिया KS XIV 13

(4) मुलामृजेन, KS XI 25

(5) मुलामृजानि, RS IV 7

32 अम्वुद

स्वतश्च्युत वह्निमिवाह्निम्वुद, RV III 58

33 अम्वुधर

अशनेरमृतस्य चोमयोर्गशिनश्चाम्वुधराश्च योनय, KS IV 13

34 अम्वुराशि

(1) और्धमिगाम्वुराशि, RV IX 82

(2) चन्द्रोदयारम्भ इगाम्वुराशि, KS III 67

35 अम्वुरह

(1) नगाम्वुरहकोमलेन, MA III 17

(2) हेमाम्वुरहोपमेधु RS VI 7

36 अम्वुराह

अवृष्टिरभमिगाम्वुराहै KS III 19

37 अम्मत्

(1) अम्मसामोघसरोध प्रतीपगमनादिध, KS III 2,

(2) निद्राघनालोत्पणतापयेन माहेन्द्रमम्म प्रथम पृथिव्या, KS VII 43

38 अम्मोज

अम्मोजमित्रोष्णशरणम्, KS V 12

39 अम्मोजन

त्रिरम्यराम्मोजनधिया, KS VII 23

40 अम्मोद

निद्राघनाममविह्वलाना नर्तनमम्मोदमिषोपधीनाम्, KS VII 23

41 अम्मोद्

अम्मोद्दृष्टिश्च शितैर्मृगान्द्रव्यान्ति (जिह्वा), RS III 17

42 अयधय

अयधयनिभम्य, RV VIII 1,

43 अयम्

(1) अयोर्गताय इयामिनम्, RV XIV 33

(2) ईमाहृतमियायमम्, KS VI 5

44 अयम्यान्

(1) अयम्यान् इयायमम्, RV XVII 63

(2) अयस्त्रान्तेन लोहवत, KS II 59

15 अरविन्द

(1) दिवाकरादर्शनरुद्धकोशे नक्षत्रनाथाशुचिारविन्दे, RV VI 66

(2) प्रमोदविरुसद्वदनागविन्द, KS XVII 49

(3) मुखारविन्दे, RV XIV 50, KS IX 1

(4) वदनारविन्दान, RS IV 13, KS IX 20

(5) शुचिस्मेरमुषारविन्दम्, KS XIII 17

(6) सूर्याशुभिर्भिन्नमिजारविन्दम्, KS I 32

16 अरण

परिणतान्णप्रकाश, AS I 29

17 अरणराग

अरणरागनिधेधिभि, RV IX 13

48 अरणाग्रसर

अनुयथी० अरणाग्रसर रचा, RV IX 6

49 अर्क

(1) आलोक्यमर्कादिन जीतलोक, RV V 3,

(2) नभसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV VIII 10

(3) प्राचीनार्कम्, AS IV 19

50 अगला

पुरागर्गलादीर्घभुज, RV XVIII 1

51 अचिस्

नीमीमतित्रम्य सितेतरस्य तन्मेखलामध्यमणेरियावि, KS I 38

52 अर्णव

(1) ओषा अह्नयथा इयर्णवे, RV V 26

(2) चतुर्णवोपमा, RV III 30

(3) प्रमध्यमानार्णवधीरतादिनीम्, RV III 59

(4) प्राङ्मन्याद्वनमिथ्यमखोत्पत्तिरिणार्णव, RV V 3

(5) यादोस्तनैरिणार्णव, RV I 16

(6) सहस्रान्न इयर्णव, RV IV 53

53 अर्थ

अर्थमिद भाट्या, kS VI 79

54 अलङ्

(1) अलङ्कृतयमनादिव ऋचने, VU III 6

(2) मुक्ताजालप्रथितमलङ् कामिनीय, VD I 65

55 अलङ्का

(1) अलङ्कानयमाम्, RV IX 11

(2) अलङ्कामतिराहो ध, kS VI 37

56 अलातचक्र

अलातचक्रप्रतिमम्, VU V 2

57 अग्रप्रह

नमोनमस्ययोर्ध्वं णिमग्रह इत्यन्तरे, RV VII 21

58 अग्रश्याय

तृणाग्रलङ्गमिवाग्रश्यायसलिलम्, VU II P: 1

59 अशुचि

शुचिरशुचिमिव, AS V 11

60 अशोकस्तम्भ

अशोकस्तम्भेनेन दिङ्मुखस्याग्रतस्तम्भम् VU V 3

61 अश्विन्

अश्विरूप, RV XVIII 23

62 अष्टापदयज्ञि

अष्टापदयज्ञिमासा, kS VII 18

63 अस्ति

अस्तिश्यामम्, kS VI 36

64 अमिनोत्पत्तदामन,

अमिनोत्पत्तदाममास, kS XVII 35

65 अहपेति

द्यावापृथिव्यो ग्रन्थग्रमर्हपेतिगिज्ञातपम्, RV V 51

66 अह्नित्याम

मैगाह्नान्तेष्विव धर्ममान

मन्योन्यमन्तराह्नित्यामम् kS VII 78, RV VII 21

67. आकाश
छायापथेनेव शस्त्रसन्नमाकाशमाविष्कृतचारुताम्, RV XIII 2
68. आचण्डल
आचण्डलसमः, AS VII 25
69. आचारलाज
आचारलाजैस्त्रि पौरकन्याः, RV. II. 10
70. आतपत्र
स्यहस्तधृतदण्डमिवातपत्रम्, AS. V. 6
71. आतुर
असाध्य इति परिच्छिद्य आतुर इव घेयेन, VU III 11
72. आत्मदर्श
निश्वासाद्यापापगमात्प्रपन्नः प्रसादमात्मीयमिवात्मदर्शः, RV VII 68
73. आदर्श
उद्ग्राह्यपानिलदृषितान्तं विशुद्धमादर्शमिव, KS IX 15
74. आदेश
धातोः स्थान इवादेशम्, RV XVII 38
75. आद्यपुंस्
पुमानाद्य इवाद्यतीर्णः, RV. XIII 15
76. आनन
मयादष्टाधरं तस्याः ससीत्कारमिवाननम्, VU IV 10
77. आपगा
शिखरिणामिव सागरमापगाः, RV IX. 17
78. आमिष
उपानयत्पिण्डमिवामिषस्य, RV II 50
79. आम्रशाखिन्
पुष्पोत्कराकीर्ण इवाम्रशाखी, KS. XII 23
80. आरम्भ
यशस्यमारम्भमिवोत्तमार्थाः, KS VII 70
81. आलान
अरन्तुदमिवालानमनिर्वाणस्य दन्तिनः, RV. I 70

(21) सरुलेन्दुमुगो, VL II 9

(22) सहेलहासब्दुखितानेन्दु, KS XIII 13

57 इन्दुग्मि

मेघान्तरालक्ष्यमिन्दुग्मिम्, RV XIII 38

88 इन्द्रचाप

सेन्द्रचाप स्या (मेघ) तुलयितुमलम्, MD II 1

89 इन्द्रनील

(1) प्रागेऽमुक्ता नयनाभिगमा

प्राप्येन्द्रनील किमुतोन्मयूलम्, RV XVI 69

(2) मुक्तागुणमिव भुज स्थूलमभ्येन्द्रनीलम्, MD I 18

90 इन्द्रनीलाचल

इन्द्रनीलाचलचण्डविग्रहम्, KS XIV 7

91 इन्द्रशत्रु

यत्प्रदिष्टा श्रियमाददान त्रैविजम पादमिवेन्द्रशत्रु, RV VII 30

92 इन्द्रायुध

(1) इन्द्रायुधोत्तितोरणाङ्गम्, RV VII 4

(2) इन्द्रायुधग्रामम्, RV XII 79

93 इम

अनन्तरात्तेर्गेन्तु धनं यूयपतेरिवेमा, KS XIII 22

94 ईश्वर

(1) ईश्वरेण जगता प्रत्यादिबोर्वोम्, RV XIII 77

(2) इष्योरगभूषणेऽ, भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य, RV XIII 57

(3) धपु प्रक्रमेण निडम्वितेश्वर, RV III 52

95 उडु

इन्दुप्रकाशान्तरितोडुतुल्या, RV XVI 60

96 उडुप

तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागम्, RV I 2

97 उडुपति

योपितामुडुपतेरिवर्चिषा स्पर्शनिर्वृतिमसाऽग्राप्सुम्

आद्यरोह बुमुदात्तरोपमा रात्रिजागरपते दिशस्य, RV XIX 34

98. उत्पल

- (१) असितनयनलक्ष्मी लक्षयित्वोत्पलेषु, RS III. 21.
- (2) उत्पलाक्षि, KS. V 35
- (3) नयनोत्पलानि, RS III 11
- (4) नयोत्पलाक्ष्याः, KS IX 26
- (5) चातेरितोत्पलदलप्रकरैरिव, RV. IX 56
- (6) विमलोत्पलप्रभाः, RS II 15
- (7) विलोलनेत्रोत्पलशोभिताननैः, RS II 9
- (8) सुजातोत्पलपत्रकान्ते, KS VII 20

99. उत्सर्ग

अपवादैरिवोत्सर्गाः, KS II 27

100. उद्धि

- (1) उद्धेरिव निम्नगाशतेष्वमयन्नास्य विमानता क्वचित्, RV VIII 8
- (2) उद्धेरिव रत्नानि, RV X 30
- (3) चन्द्रोदय इषोदधेः, RV. XII 36
- (4) नैऋतोदधेः, RV X 31

101. उदन्यत्

- (1) वेलासकाशं स्फुटफेनराशि-
नैवेद्यदन्यानि चन्द्रपादैः, RV. VII. 19 KS VII 72.
- (2) (शशिना) वेलासमुदन्यानि नीयमानः, RV. XVI. 27

102. उपराग

उपरागान्ते शशिना समुपगता रोहिणी योगम्, AS. VII 22

103. उरग

इन्द्रसिका भूविलग्नग्राधिवोरगा, RV. XII. 5.

104. उष्णतेजम्

उष्णतेजास्त्यष्ट्रेषु यदोद्भिस्तः, RV. VI. 32.

105. उष्णर्धाघिति

षण्धिमुक्त इयोष्णर्धाघितिः, RV VIII 30

106. उष्णरश्मि

- (1) पथाग्नये सोम इयोष्णरश्मेः, RV. VII. 33
- (2) मीषेन चैतन्यमियोष्णरश्मेः, RV. V. 1

107 उल्ल

(शरै)ल्लैत्ति, RV IV 66

108 ऊरुजन्मन्

अग्नेरणा दग्धुरिओरुजन्मा, MA V 17

109 ऊर्मि

पश्चात्पुरोमास्तयो प्रवृद्धो पर्यायवृत्त्येन महार्णवामो, RV VII 54

110 ऊर्मिमालिन्

चन्द्रप्रवृद्धोर्मिरिओर्मिमाली, RV V 61

111 ऋच

ऋचेरोर्दधिपं सूर्यम्, RV XV 76

112 ऋतु

देवाण्यमिजर्तन, RV V 80

113 एनस्

अकामोपनतैनेन साधोर्हृदयमेनसा, RV X 39

114 ऐराजत

(1) ऐराजतौजसा, RV XVII 32

(2) मावृषेण्य पयोनाह विद्युदैराजताविज, RV I 36

115 ओघ

(1) मिश्रैषसेतू पयसामिजौघौ, KS VII 3

(2) सिन्धोस्तगौघ इव प्रवृद्ध, KS III 6

116 औपधि

(1) ऽतमस्तुहिनाद्रैरिज नक्तमौपधि, RV VIII 24

(2) नक्त उद्योतिरिजौपधि, RV X 66

117 औपधिनाथ

नयोदय नाथमिजौपधीनाम्, RV II 73

118 और्ध्व

और्ध्वमिवाम्युराशि, RV IX 82

119 औपध

(1) आर्तस्य यजौपधम्, RV I 76

(2) औपधानीव, विकारे सात्रिपातिके, KS II 48

120 वपुसन्

इम वपुष्मानि, RV XIII, 17

121 वटव

प्रभुदृष्टौ वटपैरिषि, k~ VII 52

122 वण्टक

दानववण्टकम्, 1S VII 3

123 वदम्

(1) वदम्मुकुलस्थूत्रे RV XV 99

(2) स्फुरद्व्यागदम्बकम्, KS III 68

124 वदली

(1) परान्तरीत्याहर्गरीरिषोषा

उपमानाहा, k~ I 30

(2) वदलीसुगम्, RV XII 96

(3) सप्तकदगागर्मगौ, MD II 36

125 वनक

(1) वनकगौर, RS I 26

(2) वनकप्रमाणाम् KS VII 39

126 वनकनिकष

वनकनिकषलिधमा MD I 39

127 वनकाद्रि

वनकाद्रिसारम् k~ XII 2,

128 वन्दल

आसारसिक्तक्षितिवाप्ययोगान्मामाक्षिणोद्यत्र रिमित्रकोशे

विडम्ब्यमाना नवकन्दलैस्ते त्रिग्राहधूमार्णलोचनधौ, RV XIII 29

129 वन्या

‘धनुत्रा, धीरव वन्यापितु,’ RV V 38

130 वपोत

वपोतरुणम्, KS IV 27

131 वमल

(1) वनवमलकान्ते, RS 5 13

- (2) कमलश्चिय दधौ, KS V 21
- (3) घारापातैस्त्वमित्र कमलानि, MD I 50
- (4) नडागतार कमलादिशोत्पद्यम्, RV III 36
- (5) म्लानकमलनालोपमै, VI II 12 P1
- (6) श्रियमुद्धति मुख ते, वायानपरककमलस्य, VU IV 72
- (7) सस्मेरत्तकमल, KS VII 10
- (8) सूर्यापायेन खलु कमल पुष्यति स्वामभिव्याम्, MD II 23
- (9) हस्तकमल्या, MA V 6

132 कमलाक्षर

मन्दानिलोद्भूतकमलगकरशोमिना, KS II 29

133 कमलिनी

पुष्पिता कमलिनीरिष द्विष, RV XIX 11

134 करतल

सान्द्रस्पर्श करतल इव व्यापृतो मासुतेन MA III 4

135 करभ

- (1) करभोपमोर, RV VI 82
- (2) करभोर 15 III 19 RV VIII 38 VIII 18

136 करिन्

- (1) अत्रपातमग्न करीत्र घन्य, RV XII 79
- (2) कट्टप्रमेदेन करीत्र, RV II 87
- (3) करीत्र सितक पृषते पयोमुवा शुबिज्यपाये धनराजिपत्त्रलम्, RV III 3

137 कलङ्कुरेखा

धागानिर्द्धेय कलङ्कुरेखा, RV VIII 1,

138 कलभ

- (1) द्विपेन्द्रभाव कलभ स्पृशत्रि RV III 32
- (2) सत्र कलभननुता (गत्या) MD II 32

139 कलम

- (1) आपादपद्मप्रणता कलमा इव ते स्फुम् ।
फलैस्त्वर्धयामासुस्त्रेखातप्रतिरोपिता, RV IV 37
- (2) कलमाप्रपिङ्गला KS V 17

140 कल्हस

उद्दीयमानकल्हसकुलोपमानि, KS XVII 27

141 कल्पद्रुम

कल्पद्रुमनिष्पत्तयाम्, RV XVII 32

142 कल्पवृक्ष

(1) मुक्तयन्त्रापरातानि विप्रतो हैमवल्कल

रत्नाक्षसूत्रा प्रमज्ज्या कल्पवृक्षा इराधिता, KS VI 19

(2) हैमप्रराह इव इव जङ्गमकल्पवृक्ष, VU V 19

143 कल्पान्तकालदहन

कल्पान्तकालदहनप्रतिम, KS VII 87

144 कपाट

कपाटपक्षा, RV III 34

145 काञ्चन

काञ्चनमित्राग्निषु MA II 8

146 काञ्चनपत्र

काञ्चनपत्रधमि, KS V 19

147 कानन

उपमेय शावेकसिद्धेन च काननेन, RV XVIII 87

148 काम

कामं, प्रत्यर्पितव्याङ्गमिरेभ्यरेण, RV VI 2

149 कामिन्

कामाय कान्ताहृदयम्, RV XVI 10

150 कामिनी

नहार अनुस्य कामिनी, RV IX 89

151 कागमना

कागम्य कागसन्ध, KS XVII 12

152 कागगा

कागगादृषथा मनिभुय चन्दनवर्षितेय, RV XIII 5

153 कागना

कागनाग्रप्रवृत्तमनिम, KS XVII 11

154 कालिका

कालिकेय निविडा बलाकिनी, RV VI 1

155 काश

विकसत्काशचामर, RV IV 17

1 6 किसलय

(1) अङ्गुलिकिसलयाग्रतर्जनम्, RV XIX 17

(2) किसलयमलून कररहै (रिघ) AS II 10

(3) किसलयमिय पाण्डुपत्राणा (मथ्ये), AS V 18

(1) किसलयमृदो, MA III 18

( ) किसलयराग, AS I 19

(6) किसलयाधर, RV IX 12

(7) किसलयोद्भेदप्रतिद्विद्धिभि, AS IV

(8) नरकिसलयरागेण, MA III 12

(9) प्रयातकिसलयमिय घेपमाना, MA IV 167 P

1 7 कुङ्कुम

गोरोचना कुङ्कुमत्रण, VU IV 36

1 8 कुञ्जर

(1) कुञ्जरपिन्दुरोणा, AS I 7

(2) ससीकराम्भोधरमत्तकुञ्जर, RS II 1

1 9 कुडमल

करकुडमलेन, AS VI 18

160 कुन्द

(1) कुन्देन्दुनिभै, PS IV 2

(2) कुन्दोज्ज्वलानि, AS XVI 27

(3) प्रातकुन्दप्रसरशिथिलम्, MD II 33

161 कुन्दलता

माधयपरिणतपत्रा कतिपयवुसुमेय कुन्दलता, MA III 8

162 कुयेर

कुयेरजलेधरत्वज्जिणा समधुरम्, RV IX 21

163 कुमार

(1) कुमारकल्पम्, RV V 36

(2) कुमारविक्रमः, RV III 55

161 कुमुद

(1) कुमुदविशदानि, MD I 12

(2) कुमुदविशदेः, MD I 60

(3) कुमुदावदातेः, RV XVIII 3

(1) प्रफुल्लचक्षुः कुमुदः, KS VII 73

165 कुमुद्वती

कुमुद्वती भानुमतीच भायम्, RV VI 36

166 कुर्यक

प्रत्यारख्यातविशेषकं कुर्यकं श्यामावदातादणम्, MA III. 5

167 कुररी

चिन्ना कुररीच, RV XIV 68

168 कुल्या

कुल्यैषोद्यानपादपान्, RV XII 3

169 कुचलय

(1) कुचलयदलनीलैः, RS II 22

(2) कुचलयनयने, MA IV 10

(3) मीनक्षीभाचलकुचलयश्रीतुलाम्, MD II 35.

170 कुशेशय

(1) कुशेशयाक्षः, RV. XVIII 4

(2) कुशेशयाताम्रतलेन, RV VI. 18

171 कुसुम

(1) कुसुमकोमलदन्तरुचः, RV IX 35

(2) कुसुममित्र लोभनीयम्, AS I 10.

(3) कुसुमसमवन्धनम्, VU. I 8

(1) कुसुमन्येन नमस्व पदपदेन,

‘धीयते रसः’, AS III. 21

(5) ज्योतिश्रद्धायाकुसुमरचनानि, MD. II 7

172 कुसुमाग्न

कुसुमाग्नयान्तः, RV. VII. 61

173 कुसुम्भ

विष्वजनयकुसुम्भस्वच्छसिन्धूणासा, RS I. 21.

- 174 कूटशास्त्रलि
वेवस्यतस्येन कूटशास्त्रलिम्, RV XII 95
- 175 कृप
तृणच्छन्नकृपोपमस्य, AS V 22 Pr
- 176 कृतान्तमुष्टि
कृतान्तस्य मुष्टि पृथगिव स्थितम्, RV XV 21
- 177 कृशानु
गुरो कृशानुप्रतिमान्, RV II 49
- 178 कृष्ण
सकौस्तुभं हृषयतीष कृष्णम्, RV VI 40
- 179 कृष्णवर्त्मन्
दाहशक्तिमिष कृष्णवर्त्मनि, RV XI 42
- 180 कृष्णसर्प
कृष्णसर्पशिशुनेन चन्दनम्, AS VII 18
- 181 कृष्णसार
कृष्णसारच्छवि, VU IV 56
- 182 केतक
पूर्धदिडमुष्ण, केतकैरिय रजोभिरावृतम्, KS VIII 58
- 183 केला
भङ्गुलीभिरिष केलास्तञ्जय सन्निगृह्य, KS VIII 63
- 184 केसर
आर्द्र केसरसुगन्धि, KS VIII 76
- 185 कैलास
(1) कैलासगौरम्, RV II 30
(2) कैलासशिपरसथोकम् VU 3 9 P
(3) तद्वक्तिसक्षिप्तवृद्धप्रमाणमाख्या कैलासमिय, KS VII 37
- 186 कोकनद
विकचकोकनदारुणाश्च, KS XVII 16
- 187 कोकिला
कोकिलामञ्जुयादिनीम्, RV XII 39

188 कौमुदी

- (1) तां कौमुदीमिव समागमयेन्दुविष्ये, VU. II. 15
 (2) शशिनमुपगतये कौमुदी मेघमुक्तम्, RV VI. 85.
 (3) हृतचन्द्रा तमसेय कौमुदी, RV VIII. 37.

189 कौस्तुभ

यक्षः कौस्तुभेनेव केशवम्, RV XVII 20.

190. क्षणदा

क्षणदापायशशाङ्कुदर्शनः, RV VIII 71

191 क्षपा

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV II 20

192 क्षिति

- (1) कोशदण्डाविव क्षितिः, RV XV 13
 (2) क्षितिरिव नमोधीजमुष्टिं दधाना, RV XIX 57

193 क्षीरनिधि

इन्दुः क्षीरनिधाविव, RV I 12

194. क्षीरोदधेला

क्षीरोदधेलेय सफेजपुञ्जा, KS VII. 26.

195 क्षीरोर्मि

पृथतेर्मन्दरोद्धूनेः क्षीरोर्मय इवाच्युतम्, RV IV. 27.

196 क्षौद्रपटल

सरपाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलेन्यि, RV IV 62

197 गग

गगप्रातं वातद्वयस्यसर्वस्यस्यस्य पदन्तिः, RV XIII. 55.

198 गघांत

गघांतालीयिलमिननिमाम्, MD 2 21

199 गङ्गा

- (1) गङ्गा रोध पतनकलुया गृहनीय प्रसादम्, VU I 9
 (2) निर्यातनीया गङ्गागङ्गाघोष्येप्रगतिनी, RV. A. 37
 (3) पतङ्गा इषोचमङ्गा, KS VII. 11
 (4) मुञ्जिं गङ्गां च त्रिपुरादिव, RV. XVII. 11.

- (५) हरजटाश्रण गङ्गामित्र भर्गिरथ , RV IV 30
 (६) हिमयति जलधौ च व्यस्ततोयेन गङ्गा , V U V 22

200 गज

- (१) मङ्गुगनीय गज , RV XVIII 5
 (२) भक्तिच्छेदेति निरविता भूतिमङ्गे गजस्य , MD I 19
 (३) धप्रजाडापरिणतगजप्रेक्षणीयम् , MD I 2

201 (१) गन्धद्विष

- (२) गन्धद्विषस्येन गन्धमिश्रान्यदन्तिन , RV XVII 70

202 गमस्तिमम्

घनयपायेन गमस्तिमानिन् , RV III 37

203 गरुडम्

गरुडदाशीतिप्रभामदर्शने , RV III 57

204 गर्जित

गर्जितानन्तरा वृष्टिं निगाय , KS II 52

205 गिद्

सम्भारयत्येन गिग मीपी , KS I 28

206 गिरि

- (१) अशनिर्गिरात्रिन् , RV XI 41
 (२) पक्ष्ताल इजोत्पातपत्रनप्रेरितो गिरि , RV XV 23
 (३) गिरिरिय गतिमानपक्षसादा
 द्रुतद्रुपुष्पितरर्णिनायपि , VU III 3
 (४) समुद्र प्रमध्यमानो गिरिणेन भूय , RV XIII 14

207 गिरिष्टङ्ग

गिरिष्टङ्गसोदरम् , KS XIV 6

208 गिरीन्द्र

प्रत्यवातजलद्विरीन्द्रवत्पम् , KS XVII II

209 गृह

उपमेयकान्तिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गृहेन , RV VI 4

210 गृह

हृत्तगृहपरीत गृहमित्र , AS V 10

188 कौमुदी

- (1) ता कौमुदीमित्र समागमयेन्दुचिम्बे, VU II 16
 (2) शशिनमुपगतेय कौमुदी मेघमुक्तम्, RV VI 85
 (3) हतचन्द्रा तमसेय कौमुदी, RV VIII 37

189 कौस्तुभ

यक्ष कौस्तुभेनेय कौशम्, RV XVII 29

190 क्षणदा

क्षणदापायशशाङ्कुदर्शन, RV VIII 71

191 क्षपा

दिनक्षपामध्यगतेय सन्ध्या, RV II 20

192 क्षिति

- (1) कोशदण्डाचित्र क्षिति, RV \V 13
 (2) क्षितिस्त्रि नमोयीजमुष्टि दधाना, RV \IX 57

193 क्षीरनिधि

इन्दु क्षीरनिधात्रि, RV I 12

194 क्षीरोदधेला

क्षीरोदधेलेय सखेनपुत्रा, KS VII 26

195 क्षीरोर्मि

पृथतैर्मन्दराङ्गते क्षीरोर्मय इराच्युतम्, RV IV 27

196 क्षौद्रपट्ट

सम्घाव्यासै सक्षौद्रपट्टैस्त्रि, RV IV 67

197 यग

यगाना कादम्भससर्गवतीय षट्त्रि, RV \

198 यथांत

यथांता गीत्रि गिननिभाम्, MD 2 21

199 गङ्गा

- (1) गङ्गा रोधपताय युया गृह्णीय प्रमादम्, VU I 9
 (2) नियन्तेना यगणाङ्गोपोध्यप्रवर्तिता, RV \ 37
 (3) यगङ्ग इयोसमाङ्गे, KS VII 11
 (4) मूर्जि गङ्गा ष त्रिपुष्टि, RV \VII 11

- (5) हरजटाभ्रष्टा गङ्गामिष मगीरथ, RV IV 30
 (6) हिमरति जलधौ च व्यस्ततोयेषु गङ्गा, VU V 22
- 200 गज
 (1) नङ्गुलानीय गज, RV XVIII 5
 (2) भक्तिच्छेदैरिव निरचिता भूतिमङ्गे गजस्य, MD I 19
 (3) घप्रव्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयम्, MD I 2
- 201 (1) गन्धद्विष
 (2) गन्धद्विषस्येय गन्धभिन्नान्यदन्तिन, RV XVII 70
- 202 गमस्तिमत्
 घनव्यपायेन गमस्तिमानिव, RV III 37
- 203 गरुत्मत्
 गरुत्मदाशीघिषभीमदर्शनै, RV III 37
- 204 गर्जित
 गर्जितानन्तरा वृष्टि जिगाय, KS II 52
- 205 गिर्
 सस्कारवत्येय गिरा मगीपी, KS I 28
- 205 गिरि
 (1) अशनिर्गिरामिष, RV XI 41
 (2) एकताल इषोत्पातपत्रनप्रेरितो गिरि, RV XV 23
 (3) गिरिरिव गतिमानपक्षसादा
 दनुतद्विषुषितकर्णिकारयष्टि, VU III 3
 (4) समुद्र प्रमथ्यमानो गिरिणेय भूय, RV XIII 14
- 207 गिरिशृङ्ग
 गिरिशृङ्गसोदरम्, KS XIV 6
- 208 गिरीन्द्र
 प्रत्यवानचलद्विरीन्द्रकल्पम्, KS XVII 11
- 209 गृह
 उपमेयकान्तिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गृहेन, RV VI 11
- 210 गृह
 हुतमहपरीत गृहमिष, AS V 10

211 गोरोचना

गोरोचनानिकषपिङ्गजटाकलाप, VU V 19

212 ग्रह

विभातग्रहमन्दमास, RV VII 2

213 घन

(1) अकालसन्ध्याघनरागपिङ्गल

घन घनानामिघ वृन्दम्, KS XIV 22

(2) यजैश्च घनसन्निभै, RV IV 29

(3) घननीलरुण्ड, KS VII 51

214 घर्मदीधिति

ससोम इय घर्मदीधिति, RV XI 64

215 घर्माशु

तमस्तपति घर्माशौ कयमाग्निर्मविष्यति, AS V 14

216 चक्षोर

(1) चक्षोरक्षि, RV VI 18

(2) मत्तचक्षोरनेत्रा, RV VII 23

217 चक्षुषर

चक्षुष्यमात्र, RV XVI 35

218 चक्षुषाण

(1) चक्षुषाकसमवृत्तिम्, KS VIII 51

(2) पश्य पश्यपश्चिन्नीकलत्त्रिया

विम्वगाश्चिन्नत्रियत्सरोम्भसा

त्रिप्रष्टमिर हिमाशुना

चक्षुषाणमिधुन विटस्यते, KS VIII 61

219 चक्षुषार्षा

चक्षुषार्षामिर्विकाम्, MD II 19

220 चण्डांगु

(1) चण्डांगुषाभामुग, KS XVI 7

(2) चण्डांगुमण्डार्धाणि, KS XVI 17

221 चन्दन

(1) अस्याकट् त्रिया स्तोत्रं चन्दनेन भोगिन, RV X 12

(२) सट्टिजिह्व इव चन्दनद्रुमः, RV. XI 64

222. चन्दनलता

मलयतटोन्मूलिता चन्दनलतेव, AS IV. 18. Pr.

223. चन्द्र

(१) अधिगच्छति महिमानं

चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः, MA. I 13.

(२) चन्द्रमिषोपप्लवान्मुक्तम्, VII. I. 12.

(३) चन्द्रस्येषांशुभिः कुमुदम्, VU III. 16

(४) चन्द्रं गता पद्मगुणान्न भुङ्क्ते
पद्माश्रिता चान्द्रमसीमभित्याम् ।

उमासुपर्ण तु प्रतिपद्य लोला

द्विसंश्रयां प्रीतिमवाप लक्ष्मीः ॥ KS I 13

(५) चन्द्रं प्रवृद्धोर्मिरिवोर्मिमाली, RV. V. 61.

(६) तुषारवर्षीय सहस्यचन्द्रः, RV. XIV. 84.

(७) तेषां द्वयोर्द्वयोरैष्य विभेदे न कदाचन ।

यथा वायुविभापस्वोर्यथा चन्द्रसमुद्रयोः ॥ RV. X. 82.

(८) दक्षशाप इव चन्द्रम्, RV. XIX. 18

(९) निचातस्तिमितां धेलां चन्द्रोदय इवोदधिः, RV XII 86.

(१०) प्रथमोदितश्चन्द्रः कौमुदीमिव, VU II. 9. Pr.

(११) प्रसादसुमुखे तस्मिंश्चन्द्रे च विशदप्रभे, RV. IV 18

(१२) भुजचन्द्रकान्तिः, RS. III. 17.

(१३) विष्टृद्धाननचन्द्रकान्त्या, KS VII 73.

(१४) विशाखासमीपगत इव चन्द्रः, VU. I 12. Pr.

(१५) विलासकाशं स्फुटफैतराजि-

नैर्घेस्दन्वानिव चन्द्रपादैः । RV. VII. 19

224. चन्द्रकान्त

चन्द्रकरश्चन्द्रकान्तमिव, VU. V. II

225. चन्द्रमरीचि

(१) चन्द्रमरीचिगीरे, KS I 13, XII 20

(२) चन्द्रमरीचिशीतलम्, RS. V III

226 चन्द्रमस्

- (1) दिने दिने सा परिवर्धमाना
लघोदया चान्द्रमसीव लेखा ।
पुपोष लावण्यमयान्विशेषा
ज्योत्स्नान्तराणीय कलान्तराणि ॥ KS I 25
- (2) अचिच्छन्ना चान्द्रमसी तमोभि
च्छायाजिलिनै शथलीकृतेषु, RV XIII 56
- (8) यिष्वदाजिला भृगुलेखामुपसीय चन्द्रमा, RV VIII 12
- (4) रेयाभाजादुपाकृढ सामग्र्यामिच चन्द्रमा, RV XVII 30
- (5) सुरद्विषश्चान्द्रमसी सुधेय, RV II 39
- (6) हिमनिर्मुक्तयोयंगि चित्राचन्द्रमसोस्वि, RV I 10

227 चमरी

त केशपाश प्रसमीक्ष्य कुर्यु
र्घालप्रियत्वं शिथिल चमर्य, KS I 18

228 चम्रनेतृ

नेता चम्रनामिच वृत्तिकासु, RV XIV 22

229 व्यातव

°निर्गलिताम्युगर्भं
शरद्वृत्त नार्दति व्यातसोऽपि, RV V 17

230 चामर

राजेच चामरवरैरुपरीन्यमान, RS III 1

231 चामीषर

- (1) चामीषरविश्वरेण, RV XVIII 10
- (2) तत्रचामीषराहूद्, VU I 15

232 चितान्नि

चितान्निमिच जङ्गम, RV XV 10

233 चित्र

- (1) उन्मीलितं तृतीययेच चित्रम्, KS I 32
- (2) सुरयामुषागिनयचित्रशोभिना, VU IV 73

234 चित्रा

हिमनिर्मुक्तयोयंगि चित्राचन्द्रमसोस्वि, RV I 10

235. चीनांशुक
चीनांशुकमिव केतोः प्रतिगतं नीयमानस्य, AS I. 31
236. चूत
अनन्तराशोकलताप्रवालं
प्राप्येव चूतः प्रतिप्लुवेन, RV. VII. 21.
237. चूतयष्टि
चूतयष्टिस्थान्यासे भर्धौ परभृतोन्मुखौ, KS VI. 2
238. चेतना
पश्चिमाद्यामिनीयामात्प्रसादमिव चेतना, RV XVII. 1
239. चेतस्
चेतसीध प्रसन्ने, MD I. 12.
240. चैत्रविभायरी
उडुगणेदयोन्मुखचन्द्रिका
हृतहिमेरिव चैत्रविभायरी, MA V. 7
241. छाया
(1) छायामिवादर्शतलं प्रविष्टाम्, RV XVI. 6
(2) छायेष तां भूपतिरन्धगच्छत्, RV. II. 6
242. छायावृक्ष
निदाघार्ताश्छायावृक्षमिवाध्वगाः, RV X. 5
243. जननी
वदर्श राजा जननीमिव स्वां
गामप्रतः प्रस्रविणी न सिंहम्, RV II. 61.
244. जपा
प्रतिनवजपापुष्परक्तम्, MD. I. 38.
245. जयन्त
(1) पीलोमीसम्भवेनेज जयन्तेन पुरन्दरः, VU. V. 11
(2) जयन्तसदृशः, AS VII. 28
(3) त्रिविष्टपस्येव पति जयन्तः, RV. VI. 78
(4) यथा जयन्तेन शचीपुरन्दरौ RV. III. 23
246. जलद
वर्षातिफालजलदद्युतयः KS XVII. 35

- 217 जलाशय
जलाशयस्य ग्रीष्मातितापादिनशादिवाग्म , KS XII 39
- 218 जलेभ्वर
जलेभ्वरवज्रिणा समधुग्म्, RV IX 24
- 219 जहु कन्या
जलनिधिमनुरुपं जहु कन्याऽतीर्णा, RV VI 84
- 220 जातरूप
(1) अग्न्याकरसमुत्पन्नो रस्तजातिपुरस्कृत
जातरूपेण कल्याणि । स हि सयोगमर्हति । MA V 18
(2) जातरूपरसगौरमण्डल , KS VIII 36
- 251 जायापति
विरोधक्रियया विभिन्नौ
जायापती सानुशयाविध, RV XVI 15
- 252 जाह्वी
सैकताम्भोजवलिना जाह्वीव शरत्तृशा RV X 69
- 253 जाह्वीपुलिन
जाह्वीपुलिनचारदर्शनम्, KS VIII 82
- 254 जाम्बूनद
निर्धुत्तजाम्बूनदपट्टशोभे, RV XVIII 44
- 255 जीमूत
उद्धेरिय जीमूता, RV XVII 72
- 256 ज्योतिस्
हिमविष्टप्रकाशानि ज्योतींषीव, KS II 19
- 257 ज्योत्स्ना
मेघावलीनिरुद्धा ज्योत्स्नेऽ, MA II 13 P1
- 258 ज्यञ्ज
ज्यञ्ज इव समुद्रान्तर्गतस्तञ्जलोद्ये, KS VIII 91
- 259 ज्यान्त्र
ज्यान्त्राद्यन्त्रुशिरोमहा, RV XV 16
- 260 तटिन्
(1) पत्किमुन्तास्तटिन् गणा इव, KS XIV 36

(2) प्रेक्ष्योपान्तस्फुरिततडितं त्वां तमेव स्मरामि, MD. 17.

(3) योगन्तडित्तोयदयोरिव, RV. VI 63.

(4) व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मये-

मंहत्तप साक्ष्य इव स्थिता. क्षपा, KS V 25

(5) सह मेघेन तडितप्रलीयते, KS IV. 33

261. तपर्नीय

तपर्नीयमिष सेतुयन्धनम्, KS VIII 31

262. तप.सिद्धि

साक्षादिव तपस्सिद्धिर्वभासे, KS VI. II

263. तमस्

तमसैयोमौ गुणौ प्रथममध्यमौ, RV A. 38

264. तमिस्रा

सूर्ये तपत्याज्जराय हृष्टे, कल्पेन लोकस्य कथं तमिस्रा, RV V 18.

265. तमोदुह

तमोदुहं दक्षसुता इष, RV III 33

266. तरङ्ग

(1) (जिता) भ्रूनिघ्नमाद्य चतुरास्तनुमिस्तरङ्गैः, RS III 17

(2) तरङ्गभ्रूभङ्गा, VU. IV 52

267. तरङ्गरेखा

समीरणोत्थेन तरङ्गरेखा

पद्माकरं मानसराजहसीम्, RV VI. 26

268. तद्य

नमर्मरोपणशिथिल-

स्तद्विधं मुकटः समुद्धर्तुम्, MA I 8

269. तदणार्क

तदणार्करागम्, KS III 51

270. तत्स्कर

अतस्करस्तस्करसङ्गतो यथा, KS XV. 42

271. तामरस

(1) तामरसान्तरामाम्, RV. VI 37

(2) नवतामरसानन, RV. IX 12

272 तारापति

तारापतिस्तरलविद्यु दिवान्नवृन्दम्, RV. XIII. 76

273 ताक्ष्यं

ताक्ष्यंनिवहा इव नागपूगान्, KS. XVII. 3.

274. तिलक

(1) आक्रान्ता तिलकक्रिया च तिलकैर्लघ्नद्विरेफाञ्जनेः, MA. III. 5.

(2) तिलकः प्रमदामिच, RV. IX. 41.

275 तुपासाद्

कालनेमियधात्प्रीत-

स्तुपापाडिच शार्ङ्गिणम्, RV. XV. 40

276 तुपार

(1) तुपारकुन्देन्दुनिमैः, RS IV. 2.

(2) तुपारगौराः, RS. I. 6

(3) तुपारगौरैः, KS XII 11.

277. तुपाराद्रि

तुपाराद्रिसङ्गम्, KS XIV 12.

278 तूल

तूलराशाग्निवाग्निः, AS I. 10.

279. तैलविन्दु

अपां तरङ्गं प्विव तैलविन्दुम्, RV XIV 38

280. तोयद्

(1) तोयदानिः सहस्रलोचनः, RV. XI. 43.

(2) योगस्तडित्तोयद्योरिव, RV. VI. 65

(3) शैलाग्रं तडित्तानिव तोयद्, VU. I. 15

281. तोयदागम

तोयदागम इत्योद्भयमिद्ययो-

नामधेयसदृशं विचेष्टितम्, RV. XI. 8

282. त्रयी

त्रयी विग्रहवत्येव सममध्यात्मविधया, MA. I. 14

283 त्रिदशायुध

ममस्य इव त्रिदशायुधम्, RV. IX. 64

- 284 त्रिमार्ग
त्रिमार्गयेव त्रिदिगस्य मार्ग , KS I. 28
- 285 त्रियामा
(1) अन्योन्यसप्तक्रमहस्त्रियामम्, RV VII 21
(2) ज्योतिर्भिरद्यद्विरिष त्रियामा, KS VII 21
(3) पर्याप्तचन्द्रेय शरत्त्रियामा, KS VII 26
- 286 त्रियामारम्भ
नक्षत्रताराग्रहमण्डलाना
मिष त्रियामारम्भो नमोऽन्ते, KS XIII 8
- 287 त्रिविप्रम्
त्रिविप्रम् पादमिवेन्द्रशत्रु, RV VII 35
- 288 त्रिस्तोतस्
चमत्राकाङ्क्षितसैफताया
स्त्रिस्तोतस फान्तिमतीत्य, KS VII 16
- 289 त्रेताग्नि
त्रेताग्नितेजस , RV XV 85
- 290 दक्षसुता
तमोनुद दक्षसुता इव, RV III 33
- 291 दक्षिण
नातिशीतोष्णो नमस्तानि दक्षिण, RV IV 8
- 292 दक्षिणा
अध्यरस्येव दक्षिणा, RV I 31
- 293 दन्तिन्
(1) अरुन्तुदमिवालानमनिर्माणस्य दन्तिन्, RV I 70
(2) तस्यासीदुन्वणो मार्गपादपैरि दन्तिन्, RV IV 33
- 294 दयिता
मायावबोधकलुषा दयिनेय रात्री, RV V 64
- 295 दर्पण
(1) छाया न मूर्च्छति मलोपहतप्रसादे (दर्पणतले), AS VII 32
(2) त्रिदशानितादर्पणस्य, MD I 60
(3) षण्णोद्वातादिन दर्पणस्य, RV XIV 37

296 दर्श

हिमाशोरन्त्या कलां दर्श इय, RV XIV 80

297 दल

वात्यानिर्तदलत्, KS XVII 32

298 दशरश्मिशत

दशरश्मिशतोपमद्युतिम्, RV VIII 29

299 दशा

दशेन पश्य मामधिपहान्यसनप्रभूमिताम्, KS IV 80

300 दिन

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV II 20

301 दिनपति

दिनपतिशतस्पर्धमानै, KS X 60

302 दिनपूर्वभाग

नीहारमग्नो दिनपूर्वभाग किञ्चित्प्रकाशेन चिरस्वतेव, RV VII 60

303 दिनान्त

धिङ्मयत्यस्तनिमग्नसूर्य

दिनान्तमुग्रानिलभिन्नेद्यम, RV XVI 11

304 दिव्

काले दिनमग्नमिन्, RV III 12

305 दिवस

(1) दिवस इगार्थश्यामस्तपात्यये जीवलोकस्य, AS III 9

(2) दिवसं शारदमिन् प्रारम्भसुखदर्शनम्, RV X 11

(3) निदाघान्ते श्यामाग्रा दिवसा इव, RV X 83

306 दिव्यं पयस्

रसान्तराण्येवरसं यथा दिव्यं पयोऽशुने, RV X 17

307 दीधितिम्

(1) शरत्तनादीधितिमानिव, KS VII 70

(2) सरमा सुमपशाना प्रातर्दीधितिमानिव KS II 11

308 दीप

(1) दीप इगानिगहत्, KS IV 30

(2) दृश्यं तममि न पश्यति दीपेन विना सचक्षुरपि, MA I 10

(३) प्रभाप्रहृत्या शिखयेऽ दीप, KS I 23

(१) प्रवर्तितो दीप इव प्रदीपात्, RV V 37

309 दीपभाजन

यामनार्चिखि दीपभाजनम्, RV XIV 51

310 दीपशिखा

सञ्चारिणी दीपशिखेऽ, RV VI 66

311 देव

(१) देवप्रतिम, RV XVIII 10

(२) देवसरूपम्, RV VI 59

312 देवदारु

देवदारुवृद्ध, KS VI 51

313 देवसेना

स्वन्देन साक्षादिऽ देवसेनाम्, RV VII 1

314 देधारण्य

देधारण्यमिर्तऽ, RV X 80

315 दोला

दोलाचलचित्तवृत्ति,

316 द्यौ

नयनसमुत्थ ज्योतिरचेखि द्यौ, RV II 76

317 द्रुम

(१) द्रुमूल इव द्रुम, RV XVII 11

(२) पुष्पैर्वायुमिऽ द्रुमा, RV X 19

(३) भग्नशाख इव द्रुम, KS II 22

318 द्वाद्वचर

द्वाद्वचरा स्तनानाम् (उपमानम्), RV XVI 63

319 द्वार

शृङ्गान्तर द्वारमिगार्थसिद्धे, RV II 21

320 द्विजराज

द्विजराजकान्ति, RV V 23

321 द्विप

पुष्पिता कमलिनीखि द्विप, RV XIX 11

322. द्विपेन्द्र

- (1) आलानिकं व्याणुमिव द्विपेन्द्रः, RV. XIV. 38.
- (2) आसीदनाधिष्ठितदानराजिरन्तर्मदावण्य इव द्विपेन्द्रः, RV. II. 7.
- (3) फरेणुमिर्धन्य इव द्विपेन्द्रः, RV. XVI. 68.
- (4) द्विपेन्द्रमाद्यं कलमः स्पृशन्निव, RV. III. 32.
- (5) यूथानि संचार्य रविप्रतप्तः शीतं दिवास्थानमिव द्विपेन्द्रः, AS. V. 5.

323. द्विरव

- (1) अङ्कुरां द्विरदस्येव (मूर्च्छि) यन्ता, RV. IV. 39.
- (2) द्विरदगामिना, RV. IV. 4

324. द्विरदरदन

सद्यःकृतद्विरदरदनच्छेदगौरस्य, MD. I. 61.

325. द्विरैफ

- (1) गन्धद्विपे धन्य इव द्विरैफाः, RV. VI. 7.
- (2) द्विरैफाञ्जनैः, MA. III. 5.

326. धर्म

- (1) अपवर्गमहोदयार्थयोर्भु धर्मशाखिव धर्मयोगतौ, RV. VIII. 16.
- (2) अर्थकामसहितं धर्ममिव, RV. XI. 35.
- (3) भारमकर्मधर्मं देहं क्षात्रो धर्म इयाश्रितः, RV. I. 18.
- (4) कर्मबन्धच्छिद्रं धर्मं भवत्येव मुमुक्षुः, KS. II. 51.
- (5) भुवि धर्मस्त्रिपादिव, RV. XV. 96

327. धातु

पश्चादध्ययनार्थस्य धातोरधिरिव, RV. XV. 9.

328. धातु

धातुताम्राधरः, KS. VI. 51.

329. धुर्य

धुर्यैर्यामिव, KS. VI. 76.

330. धूम

अङ्गारदोषस्य हुताशनस्य पूर्वोत्थितो धूम इव, RV. VII. 43.

331. धूमकेतन

धूमदोष इव धूमकेतनः, RV. XI. 81.

- 332 धूमकेतु
उपप्लवाय लोकाना धूमकेतुखि, KS II 32
- 333 ध्रुव
ध्रुवोपमेय, RV XVII 31
- 334 नक्षत्रनाथ
नक्षत्रनाथाशुखिवारविन्दे RV VI 66
- 335 नक्षत्रत
(1) प्रणयिनीर नक्षत्रतमण्डन प्रमदया, RV IX 31
(2) सद्योषसन्तेन समागताना
नक्षत्रतानीय वनसलीनाम्, KS III 29
- 336 नगरन्ध्रकर
नगरन्ध्रकरौजस, RV IX 2
- 337 नगोत्सङ्ग
मृगराजशानस्तुङ्ग' नगोत्सङ्गमिर, RV VI 8
- 338 नदी
(1) नदीमुखेनेय नत्समुद्रम्, RV III 28
(2) नदीविमयकूलभाक्, RV XII 35
(3) नद्यो नमसेय विनर्षिता, RV XVII 41
(4) प्रावृण्णदीषाप्रसन्ना, VW II 20 Pr
(5) रविपीतजला तपात्यये
पुनरोद्येन हि युज्यते नदी, KS IV 44
- 339 नदीरय
उत्तटा इय नदीरया खलीम्, RV XI 58
- 340 नन्दन
शखीसखो, मरता पालयितेर नन्दने, RV VIII 32
- 341 नमस्
(1) नमसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV VIII 15
(2) नमस्तलश्यामतनुम्, RV XVIII 6
(3) नवेन्दुना तत्रमसोपमेयम्, RV XVIII 37
- 342 नमोमास
कान्तं नमोमासमिर, RV XVIII 8

343 नय

नय इवोपायै, RV X 86

344 नरवाहन

नरवाहनसम्पद, RV IX 11

345 नलिन

नलिनाभयवन्न, RV XVIII 5

346 नलिनी

नलिनी क्षतसेतुयन्धनो जलसङ्घात इव, KS. IV 6

347 नजदीक्षा

साध्यसाधुपगतप्रकम्पया कल्पयेत् नजदीक्षया चर, KS VII 78

348 नजनीत

नजनीतकल्पहृदय, MA III 18 Pr

349 नयमल्लिका

नयमल्लिकामा, KS XVII 28

350 नयमालिका

अर्कस्योपरिशिथिलं व्युत्तमित्र नयमालिकाकुसुमम्, AS II 8

351 नयधू

रक्तशुका नयधूरिन्, RS VI 19

352 नयशशिन्

सन्ध्येय शशिन नयम्, RV I 80

353 नयाम्बुद

नयाम्बुदानीफनिमै, KS XIV 30

354 नयेन्दु

नयेन्दुना नमसोपमेयम्, RV XVIII 37

355 नयोद्यद्मोघर

नयोद्यद्मोघर्योरदर्शने, KS XIV 9

356 नायनदी

विषम्वरं नायनदीय पद्मम्, KS XI 26

357 नाग

गिरिषर इय नाग, AS II 4

- 358 नागेन्द्रहस्त
नागेन्द्रहस्तास्त्वचि कर्कशत्वाद् (उपमानयाहा), KS I 36
- 359 नारी
(1) नारीमयीरामित्र, KS XIII 36
(2) सर्पाङ्गनद्वामरणेन नारी, RV XVI 41
- 360 नितम्ब
नितम्बमित्र मेदिन्या क्स्ताशुकम्, RV IV 52
- 361 निदाघधामन्
निदाघधामेन निशातमोमरे, KS XV 34
- 362 निधि
नागरक्षित इव निधि, MA III I Pr
- 363 निम्नगा
(1) उदधेरित्र निम्नगाशतेषु RV VIII 8
(2) तद्वतमालमालिनीं पश्य धातुस्तनिम्नगामित्र, KS VIII 58
- 364 निर्घात
निर्घातोघ्रे RV IX 64
- 365 निष्क
कण्ठे निष्कमित्रार्पितम्, KS II 49
- 366 नीलपयोद्
पलाफिनी नीलपयोदराजि-
दूर पुर क्षितशतहृदेव, KS VII 39
- 367 नीलोत्पल
(1) नितान्तनीलोत्पलपत्रकान्तिभि, RS II 2
(2) नीलोत्पलपत्रधारया
शमीरता छेतुम् (इव), AS I 17
(3) नीलोत्पलैर्मदकलानि विलोकितानि (जितानि), RS III 17
(4) प्रयातनीलोत्पलनिविशेयम्, KS I 46
- 368 नीयार
भारण्यकोपात्तफलप्रसूति
क्षम्येन नीयार इवावशिष्ट, RV V 15

369 नृप

नृपा इयोपप्लविनः परेभ्यो

धर्मोत्तरं मध्यमम्, RV XIII. 7.

370. नेमि

नेमिवृतयः, RV. I. 17.

371. पङ्कच्छिद् फल

पङ्कच्छिद्ः फलस्येव निफपेणाविलं पयः, MA II. 7.

372. पङ्कज

(1) अलक्ष्यपत्रान्तरमिद्धरागया

नरोपसा मित्रमिवैकपङ्कजम्, AS VII 16

(2) असमग्रलक्ष्यकेसरमुच्छसदिव पङ्कजम्, MA II 10

(3) नवदिवाकरातपरुष्टपङ्कजतुलाधिरोहणम्, RV. XIX. 8

(4) न पद्मपत्रेणामिरेय पङ्कजं

सशेधलासङ्गमपि प्रकाशते, KS V 9

(5) चक्रपङ्कजाः, RS V 9.

(6) सुममिवैकपङ्कजं विरताभ्यन्तरपद्मदखनम्, RV. VIII. 55.

(7) हिमहि, एकिञ्जलमिव पङ्कजम्, RV XV. 52

373 पङ्कजकोश

तिरिच्छकार अमरमिलीनयोः

सुजातयोः पङ्कजकोशयोः धियम्, RV. III 8

374. पङ्कजनाम

पङ्कजनामकल्पः, RV XVIII. 20

375. पतङ्ग

पतङ्गवद्विमुपं विविशुः, KS III. 61

376. पत्र

पत्रप्रयामाः, MD. II. 13

377 पत्रपेन्द्रकेतु

स्मृष्टारतिः पत्रपेन्द्रकेतोः, RV XVIII. 30

378. पत्रिन्

पत्राय नृपानुक्तिः पयोदम्, KS. XII. 1.

379 पत्रोर्ण

धानाधनग्रन्थियया पत्रोर्णं वा, MA V 12

380 पत्र

- (1) भट्टपुननयाननपत्रोर्णमे, RV IX 80
- (2) व्यापादपत्रग्रन्थता, RV IV 37
- (3) निरातपत्रमिनिनेन, RV III 17
- (4) नेत्रपत्रा, RS IV 11
- (5) पत्रनाम्री, AS III 16
- (6) पत्रमुगन्त्रिना, KS V 27
- (7) प्रयन्तिपत्रमरं च पत्रम्, RV V 69
- (8) मुग्गपत्रानाम्, RV IV 60
- (9) लीनद्विर्णं परिभूय पत्रम्, KS VII 16
- (10) द्विमोदग्निदुर्लपितम्य पत्रम्य देन्यम्, KS XII 35

381 पत्रराग

राशिर्मर्णानामिज गारुडीना स पत्रराग, RV VIII 53

382 पत्रा

पत्रेन नारायणम्, RV VII 13

383 पत्राकर

मुने प्रमामण्डलरात्रिगौर.
पत्राकराचन्द्रुरियान्तरिक्षम्, KS VII 38.

384 पद्मिनी

- (1) महोत्पलं प्रमुपसीत पद्मिनी, VU I 6
- (2) शिशिरमयिता पद्मिनी, MD II 19

385 पद्मग

विप्रटन पद्मग वणा कुरुते, AS VI 31

386 पयस्

य ईप्सितार्थस्थिरनिश्चय मन
पयश्च निष्ठासिमुप्यं प्रतीपयेत्, KS V 5

387. पयोद

पयोदनिग्रहैरिधूमसधै
व्योमाम्यलक्ष्यत कुरुतेऽस्तामिजोषै, KS. XVII 38

- 400 परन
परनातिपातिभिर्दिशो हरिर्द्धिर्हस्तामिवेश्वर, RV III 30
- 401 पथमान
पथमान पृथिवीरहामिन् RV VIII 9
- 102 पाकशासन
पाकशासनतेजस, RV X 1
- 403 पाणि
किंस्तथै सत्यैरिषि पाणिभि, RV IX 85
- 404 पारिजात
(1) पारिजातमिश्रपत्रम्, RV X 11
(2) मध्ये वरपद्रुमाणांमिन् पारिजात RV VI 6
- 405 पार्यणचन्द्र
पार्यणचन्द्रचाक्षम्, KS XI 21
- 106 पाशभृत्
पाशभृता समस्य, RV II 9
- 407 पितामह
सृष्टलोनेन सद्य पैतामही तनु, RV XV 60
- 408 पिनाकिन
मृगानुसारिण साक्षात्पश्यामीन् पिनाकिनम्, AS I 6
- 409 पिपासाकुलित
शुची पिपासाकुलितो यथाम्, KS XII 3
- 410 पिपीलिका
धूताङ्कुर विचिन्वत्योराग्रयो पिपीलिकाभिर्दण्डम्, MA III 12 Pr
- 411 पुण्डरीक
द्विपानामिन् पुण्डरीक, RV XVIII 8
- 412 पुण्डरीक
(1) पुण्डरीकमुखि, KS VIII 58
(2) पुण्डरीकातपत्र, RV IV 17
(3) प्रमुदपुण्डरीकाक्षम्, RV X 10
(4) सूर्योदये भवति या सूर्यास्तमये च पुण्डरीकस्य ।
वदनेन सुगदनायास्ते समस्ये क्षणाद्दे ॥ MA IV 6

- 413 पुण्डरीकाक्ष
पुण्डरीकाक्ष इव धिता श्री, RV XVIII 8
- 414 पुनर्वसु
गा गताविव दिव पुनर्वसु, RV XI 36
- 415 पुरन्दर
देवा पौरन्दरीमित्र (आङ्गाम्), RV XVII 79
- 416 पुरहूत
(1) पुरहूतभास, RV XVI 5
(2) पुरहूतश्री, RV XVII 32
- 417 पुरहूतध्वज
पुरतहूतः प्रजस्येऽ तस्योन्नयनपङ्क्तयः ।
नगाम्युत्थानदर्शिन्यो ननन्दु सप्रजा प्रजा, RV IV 3
- 418 पुष्कर
कुङ्कुलपुष्करेण तोयेन (उपमेयम्), RV XVIII 37
- 419 पुष्य
(1) अनाघात पुष्यम् (इव), AS II 10
(2) पतितपुष्यपेशा, KS VIII 72
(3) पुष्य प्रजालोपहित यदि स्यात्
ततो नु कुर्याद्विशदस्य तस्यास्ताम्रीष्टपर्यस्तद्वत् स्मितस्य, KS I 11
- 420 पुष्पराग
प्रमानिर्जितपुष्परागम्, RV XVIII 32
- 421 पुष्य
तस्मिन्पुष्यन्नुदिते समग्रा पुष्टि
जना पुष्य इव द्वितीये, RV XVIII 32
- 422 पूर
मेय (शर्मिष्ठा) पूरम्, AS IV 7
- 423 पृथिव्याम्
पथमान पृथिव्यामहामि, RV VIII 9
- 424 पौरवन्त्या
आवाग्याग्नेयि पौरवन्त्या, RV II 10

- 125 प्रजापति
स्वमूर्तिभेदेन पति प्रजानामिव सर्गमात्मन, RV III 27
- 126 प्रजेध्वर
सक्षये जगदिन प्रजेध्वर, RS VIII 30
- 127 प्रणय
भाय प्रणयश्छन्दसामिन्, RV I 11
- 128 प्रतिपचन्द्र
प्रतिपचन्द्रनिम्न, RV VIII 65
- 129 प्रतिमाचन्द्र
प्रतिमाचन्द्र प्रसजानामपामिन्, RV X 65
- 130 प्रतिमाशशाङ्क
निमीलितानामिन् पङ्कजाना
मध्ये स्फुरन्त प्रतिमाशशाङ्कम्, RV VII 64
- 131 प्रत्ययप्रवृत्ति
प्रत्ययप्रवृत्तियोगसन्निभ, RV XI 56
- 132 प्रदीप
(1) आसन्ननिर्गण प्रदीपार्चिखोपसि, RV XV 1
(2) न प्रदीप इव वायुमत्यगात्, RV XII 53
(3) निवातनिष्कम्पमिन् प्रदीपम्, KS III 18
- 133 प्रसुद्ध
प्रसुद्ध इव सुप्तम्, AS V 11
- 134 प्रभाप्रभु
प्रभाप्रभुरिन् (रेजे), KS XVII 23
- 135 प्रमत्त
कथा प्रमत्त प्रथम कृतामिव, AS IV 1
- 136 प्रथम
त्रिपुर दिघक्षोरिव स्मरारे प्रमथा, KS XIII 23
- 137 प्रमध्यमानाम्बुधि
प्रमध्यमानाम्बुधिगर्जनैर्जने, KS XIV 18
- 138 प्रगल्
(1) अपि त्वद्वार्जितवारिसभृत

प्रगालमासामनुगन्धिमीरुयाम् ।

चिरोञ्जितालनः पाटलेनत

त्तूला यदारोहति दन्तयासला ॥ KS V 34

(2) प्रगालशोभा इव पादपानाम्, RV VI 12

439 प्रगाह

नद्या इव प्रगाहो विष्मशिशसद्गुदस्वलितमेव, VW III 8

840 प्रवेणी

हेममक्तिमती भूमे प्रवेणीमिव, RV XV 30

841 प्रधय

प्रधय इव धियम्, RV X 70

842 प्राचीनवर्हस

तुल्य प्राचीनवर्हया, RV IV 28

843 प्रालेयशैल

उद्गताम्रप्रालेयशैलधितम्, KS XII 15

844 लृक्ष

(1) लृक्षप्ररोह इव सौधतलम्, RV VIII 93

(2) लृक्षान् प्ररोहजटिलानिव, RV XIII 71

845 फणिन्

मन्त्रेण हतरीर्यस्य फणिवो दैन्यमाधित, KS II 21

846 फल

हृदये दिग्घफलेति, KS IV 2०

847 फलिनी

पञ्चफलिनीफगत्विषा, KS VIII 61

848 फेज

फेजस्य चण नरोत्यमिव, KS IX 4

849 यदुल

यदुल्लुत्यदोहद, RV XIV 12

850 यद

यदमिव स्वैरगति, AS V 11

151 यद्दी

प्रयानेष्यन्ति शत्रव्यो यद्दीमिव जयधियम्, KS II 52

452. यन्त्रुजीय
 (1) अथरगविष्णोमां यन्त्रुजीये, RS. III 21
 (2) केसरनेय मण्डिता यन्त्रुजीयनिलकेन वन्यका, KS VIII 10
 (3) रक्तविन्दुमिवं यन्त्रुजीयपृथुमि, RV XI. 25
453. यन्त्रुफ
 यन्त्रुफकान्तिमघरेषु, RS III 25
454. यदुल्लक्षपा
 यदुल्लक्षपाह्वि, RV XI 15
455. यद्
 (1) यद्देवेय स्फुरितकचिना गोपयेयस्य विष्णोः, MD I 15
 (2) शिचिना यद्भारैषु केद्यान्, MD II 14
456. यालचन्द्रमस्
 हरिदभ्यदीधिनेरनुप्रवेशादिन यालचन्द्रमाः, RV III 22
457. यालातप
 (1) यालातपनिभांशुम्, RV X 9
 (2) यालातपमित्राज्ञानामालजलदोदय, RV IV 61
458. यालारुण
 (1) यालारुणकोमलेन, KS III. 30
 (2) यालारुणयद्रु, KS V. 8,
459. यालार्क
 यालार्कप्रतिमेषाप्सु वीचिमित्रा, RV XII 100
460. यालेन्दु
 यालमिरेन्दुग्रीभ्वरः, VU IV. 65
461. याप्य
 याप्यमित्राज्ञानात्रिलम्, RV VIII 35
462. यिडौजस्
 यिडौजसा विष्णुरिवाग्रजेन भ्रात्रा यदित्थं परधानसि त्वम्,
 RV. XIV. 59
463. विभ्य
 (1) निषिकविभ्याघरचारुपहृता, RS. II. 12

- (2) पद्मविम्बाधरोष्ठी, MD. II. 18.
 (3) विम्बफलाधरोष्ठे, KS. III. 67.
 (4) विम्बाधरालकः, MA. III 1
 (5) विम्बोष्ठि, MA. IV. 14.

464 विस

वेंष्ट्रिणो वनवपाहयूथपा दष्टमङ्गविसाङ्कुरा इय, KS. VIII. 35.

465 बीज

बीजाङ्कुरः प्रागुदयादिवाम्मः, KS. III. 18.

466 बुध

बुध इव शिशिरंशोः, VU. V 21

467. भगीरथ

गङ्गामिव भगीरथः, RV. IV 30

468 भङ्ग

भङ्गो म्रुधामुपमानानि , RV XVI 63

469. भाव

साक्षाद्भावाविव शरीरिणो, MA I 10.

470 भास्कर

(1) ऋक्षेषु वार्षिकेऽप्यिव भास्करः, RV XII 25

(2) गतिवशात्प्रवर्तिनौ भास्करस्य मधुमाधवाविव, RV XI. 7.

(3) तोयान्तर्भास्कराढीव, KS. VI 49

471. भास्यत्

ततः प्रतस्ये कीवेरीं भास्यानिव रघुर्दिशम्, RV. IV. 66.

172. मिति

कपोलमित्योः, RV. V. 47.

473. भुजगेन्द्र

मोघमीमभुजगेन्द्रनिमम्, KS XVII. 19

174. भुजङ्ग

आयान्तपूर्वमिव मुकविषं भुजङ्गम्, RV. IX. 79.

175. भुजङ्गम्

भीमा इव भुजङ्गमाः, KS. XVI. 8.

- 476 भुजङ्गेन्द्र
भुजङ्गेन्द्रसमानसारे, RV II 74
- 477 भूधर
(1) कुपितपासपञ्जलूनपक्षस्य भूधरकुलस्य तुलाम्, KS XVII 29
(2) गुरसमीरसमीरितभूधरा इव, KS XIV 50
478. भृङ्ग
भृङ्गस्व, RV VIII 53
- 479 भोगिन्
भोगीव मन्त्रेण निरुद्धधीर्य, RV II 32
- 480 भ्रमर
(1) भ्रमर इव विभाते कुन्दमन्तस्तुपारम्, AS V 19
(2) विलोलनेत्रभ्रमरै RV VII 11
- 481 भ्रमरी
भ्रमरी धारणस्येव मदनिस्त्यन्दरेखयो, RV X 57
- 482 भ्रूलता
ललितयोपिद्भ्रूलताचारुष्टम्, KS II 64
- 483 मञ्जूषा
मञ्जूषेव रत्नभाण्डम् MA IV 7 Pr
- 484 मणि
(1) मणिराकरोद्भव प्रयुक्तसस्कार इव, RV III 18
(2) मणिरिव कृत्रिमरागयोजित, VU II 21
(3) मणौ वज्रसमुत्कीर्णं सुवस्येव, RV I 1
(4) धैनतेयशमितस्य भोगिनो
भोगवेष्टित इव च्युतो मणि, RV XI 59
- 485 मतङ्गज
न कमलिनीं दृष्ट्वा ग्राहमवेक्षते मतङ्गज, MA. III 9 Pr
- 486 मत्तहस
कणितकनककाञ्ची मत्तहसस्वनेषु, RS III 24
- 487 मत्स्यण्डिका
सीधुपानोद्धेजितस्य मत्स्यण्डिका, MA III 5 Pr.

488 मदन

- (1) घाल्यात्परामित्र दशा मदन , RV V 63
(2) रिग्रहेण मदनस्य प्रतिनिधि , RV XI 13

489 मधु

मधुमन्मथसन्निभ , RV IX 18

490 मधु

मधु नमनास्यादितरसम् , AS II 10

491 मधुकर

कुन्दक्षेपानुगमधुकरश्रीमुपाम् , MD I 49

492 मधुमध्

मधुमन्मधुमन्मथसन्निभ , RV IX 48

493 मनोरथ

- (1) अत्रतस्त सिद्धिपथ शब्द स्थमनोरथस्येव , MA I 22
(2) रथेन स्थेनेन पूर्णेन मनोरथेन , RV II 72

494 मन्मथ

मन्मथसन्निभ , RV IX 48

495 मयूरक्षेका

स्थली नराम्भ वृषतामिवृण

मयूरक्षेकामिरिगोवृन्दम् , RV VII 69

496 मरुत्त

मरुत्तमणिमासा , RS III 21

497 मरुता पालयितृ

मरुता पालयितेन नन्दने , RV VIII 32

498 मरुत्यत्

दिव मरुत्यानित्र , RV III 4

499 मरुत्सप

मरुत्सपामम् , RV II 10

500 मरुत्तुम

ध्यागत्र मरुत्तुमम् , RV XII 32

501 महामणि

सम्कारोलिखितो महामणित्वि , AS VI 11

- 502 महाम्युद
दावानलप्लोषचिपत्तिमन्यो
महाम्युदार्तिक हरते धनानाम्, KS XII 41.
503. महार्णध
रत्नैरिध महार्णधाः, RV X. 83.
504. महायराह
निधारयामास महायराहः कल्पक्षयोदुवृत्तमिवार्णवाम्भः, RV.VII. 56
505. महासेन
अभियुक्तं महासेनं सेनापत्ये मरुत्वता (इव), VU V. 23.
506. महेन्द्र
(1) महेन्द्राद्रिसमानसारः, RV, VI. 53.
(2) यस्य क्षरत्सेन्यगजच्छलेन
पात्रास्तु यातीय पुरो महेन्द्रः, RV. VI 54
507. महोक्ष
महोक्षतां घत्सतरः स्पृशन्निय, RV. III. 32.
508. महोदधि
महोदधेः पूर इवेन्दुदर्शनात्, RV. III. 17.
- 509 महोरग
(1) पपुर्महोरगस्येय करालफणमण्डलम्, RV. XII 98
(2) महोरगः श्वभ्रमिध, VU. I 19.
510. महौषधि
महौषधिर्नक्तमिधारमभासः, KS. I 30
511. माधवी
पत्राणामिव शोषणेन मरुता स्पृष्टा लता माधवी, AS. III. 7
512. मानदण्ड
पृथिव्या इव मानदण्डः, KS I. 1
- 513 मानससरस्
द्विरदभोगदूषितं सम्प्रसीददिव मानसं सरः, KS. VIII. 61
- 514 माख्त
न पादपोन्मूलनशक्ति रंहः
शिलोचये मूर्च्छति माख्तस्य, RV. II 34.

- 515 मालती
 (1) अनुभूतमुक्तेव मालतीमाला, MA III P₁
 (2) दन्तावभासविशदस्मितचन्द्रफान्ति
 फङ्के लिपुप्पचिरा नवमालती च, RS III 18
- 516 मुक्ता
 मुक्तास्थूलास्तस्मिन्सलयेष्वश्रुलेपा. पतन्ति, MD II 46
- 517 मुक्तागुण
 मुक्तागुणशुद्धयः, RV XVI 18
- 518 मुक्ताफल
 (1) अधुयिन्दून्मुक्ताफलस्यूलतमान् RV VI 28
 (2) जलमिव समुद्रशुक्लौ मुक्ताफलता पयोदस्य, MA I 0
 (3) मुक्ताफलस्पर्धिषु शीकरेषु, RV XVI 62
 (4) मुक्ताफल वा स्फुरविदुमस्थमनुकुर्यात् स्मितस्य, KS I. 44
- 519 मुक्तायष्टि
 इन्द्रनीलैर्मुक्तामयी यष्टिरिवानुविद्धा, RV XIII 54
- 520 मुक्तावली
 मुक्तावली कण्ठगतैव भूमे, RV XIII 48
521. मुज
 धरयुवतिमुक्ताभम्, RS III 23
- 522 मूपिक
 विडालगृहीत मूपिक इव, AS VI 27 Pr.
- 523 मृग
 (1) बालमृगाक्षि, KS V 72
 (2) मृगायताक्ष, RV XVIII 35
 (3) यनान्ते मृगधूर्त्तका इव, KS XV 41
- 524 मृगराजशाव
 शिलाविमङ्गैर्मृगराजशाव-
 स्तुङ्गं नगोत्सङ्गमिव, RV VI 3
525. मृगलेपा
 विन्नदापिला मृगलेषामुपसीय चन्द्रमा, RV VIII 42

526. मृगाङ्क
मृगाङ्कसदृशेन, VU. IV. 20
527. मृगाङ्गना
अधीरविप्रेक्षितमायताक्ष्या
तया गृहीतं नु मृगाङ्गनाम्य-
स्ततो गृहीतं नु मृगाङ्गनामिः, KS I. 46.
528. मृगेन्द्र
मृगेन्द्रगामी, RV. II. 29.
529. मृणाल
(1) मृणालगौरेः, RS. III 1
(2) मृणालसदृशैः, KS VI. 68.
530. मृणालिका
मृणालिकापेलवम्, KS. V. 29.
531. मृणालिनी
मृणालिनी हैममिवोपरागम्, RV. XVI. 7
532. मेघ
(1) अपां विसर्गान्मेघा निदाघम्लपितामिवोर्वीम्, RV. XVI 38.
(2) मेघ इषाश्मवर्पम्, RV XIV. 58.
(3) मेघस्यैव शरत्कालो न किञ्चित्पर्यशेषयत्, RV. XII. 79
(4) मेघाः सस्यमियाम्भोभिः, RV XV. 58.
(5) सान्ध्य इय मेघपस्विः, AS. VII 8. Pr.
533. मेघराजी
विद्युद्वाजा मेघराजीव विन्ध्यम्, M.A. III. 21.
534. मेढ
(1) या प्राप मेरुद्वितयस्य भूर्धि
स्थितस्य गङ्गाधयुगस्य लक्ष्मीम्, KS. IX. 21.
(2) सर्वातिरिक्तसारेण सर्वतेजोभिमाविना
स्थितः सौत्रतेनोर्वी कान्त्वा मेरुवि, RV. I. 14.
535. मैथिली
पयनतनयं मैथिलीव, MD. 11. 40

536. मोदक

खण्डमोदकसदृशः, VU. III. 6 Pr.

537. मौक्तिक

(1) रत्नान्तरे मौक्तिरुसद्वारम्यः, RS. VI. 7.

(2) सदृशकान्तिरलक्ष्यत मञ्जरीतिलकजालक-
जालकमौक्तिके, RV IX. 11.

538. यजमान

उत्पादाय हविर्भोक्तुर्यजमान इवारणिम्, KS VI. 28

539. यम

यममुवेत्जलेभ्यस्यजिणां समधुरम्, RV. IX 24.

540. यमजिह्वा

जिह्वाभोगा यमस्येव, KS XVI. 16.

541. यमुना

(1) अस्थानोपगतयमुनासङ्गमेव, MD I 33.

(2) सङ्गमे दृष्टपूर्वेय यमुना गङ्गया यथा, VU. II. 14.

542. यशद्वर

यशद्वरुषाण्डुपपोल्योमी, RV. XIII. 19.

543. यषसृचि

अप्रगमययषसृचिषोमलाः, KS VIII 62

544. यशस्

(1) ददुतनस्यै यशः स्यमिर सञ्चितम्, RV IV. 30.

(2) यशो शुभं यशो मूर्तमिव, RV. II 69.

545. यादस्

यादोग्गर्नैरियाजंयः, RV. I. 16

546. युग

(1) युगसाहस्यः, KS II. 14

(2) युगपदायनसाहः, RV. III 34.

547. युगान्तरतन

युगान्तरतन्यतिनाम्, KS XVII 49

548. सौमित्र

सौमित्र यमायैः सौमित्रि विजयवद्भ्यः, KS XVII. 47.

549. रक्तकुवलय
रक्तकुवलयपल्लवशोभिना, AS. VI. 18. P1.
550. रक्ताशोक
(1) रक्ताशोकरुचा विशेषितगुणो विम्व्राघरालक्तकः, MA. III. 5.
(2) रक्ताशोकस्तवकसमरागः, VU. IV. 61
551. रजत
रजतशङ्खमृणालगौरैः, RS. III 4
552. रजस्
रजांसि समरोत्थानि तच्छोणितनदीप्तिव, RV. XII. 82
553. रजस्वल
श्येनपक्षपरिधूसरालकाः सान्ध्यमेघरुधिरार्द्रवाससः
भङ्गना इव रजस्वला दिशः, RV XI. 60.
554. रत्न
(1) अनाविद्धं रत्नम् (इव), AS II 10
(2) उदधेरिव रत्नानि, RV X. 30.
(3) यादोरत्नैरिधान्यः, RV I 16.
(4) रत्नच्छायाव्यतिकर इव, MD. I 15
(5) रत्नजातमिव हारस्पर्धयोः, RV. XI. 68.
555. रत्नशलाका
पिदूरभूमिर्नवमेघशब्दा-
दुद्धिभया रत्नशलाकयेव, KS. I, 24.
556. रात्रि
भाविर्भूतै शशिनि तमसा मुच्यमानेव रात्रिः, VU. I. 9
557. रथाङ्ग
रथाङ्गश्रेणिविम्बया, VU IV. 37.
558. रथाङ्गनामन्
(1) अहं रथाङ्गनामेव प्रिया सहचरीव मे ।
अननुज्ञातसम्पर्का धारिणी रजनीव नौ ॥ MA. V 9
(2) रथाङ्गनामोरेव भावबन्धनं
वभूव यत्प्रेमपरस्परप्राप्तयम्, RV. III. 24.

559. रथाश्व

धुरं रथाश्वाविव संग्रहीतुः, MA V. 14.

560. रवि

सहस्रगुणमुत्सृष्टुमादत्ते हि रसं रविः, RV. I. 18.

561. राजहंसी

(1) मानसराजहंसीं करे दधानस्तनयां हिमाद्रेः, KS. IX. 34.

(2) सूत्रं मृणालादिव राजहंसी VU I. 20.

562. राजीष

प्रफुल्लराजीषमिवाङ्गमथ्ये, KS. III. 45.

563. रासभ

रासभकण्ठधूसरम्, KS. XV. 21.

564. रोचना

रोचनागौरशरीरयष्टिः, RV. VI. 64.

565. रोहिणीपति

शास्वानमिव रोहिणीपतिः, KS. VIII 82.

566. लक्ष्मी

(1) तस्मादपायर्तत दूरछृष्टा नीत्येव लक्ष्मीः प्रतिकूलवैषात्, RV VI. 5

(2) लक्ष्मीरिव गुणान्मुखी, RV. XII. 26

567. लता

(1) पुराणपत्रापगमादनन्तरं लतेषु सन्नद्धमनोऽपहृषा, RV. III. 7.

(2) लताभिः श्रीरिषार्तपी, VU. I. 14

(3) लतासु तन्वीषु विलासचेष्टितम् (अर्पितम्), KS. V. 13.

(4) सञ्चारिणी पल्लविता लतेषु, KS III. 54

(5) सम्मरद्विः कुसुमैर्लतेषु, KS VII 21

(6) म्यमूर्तिलामप्रकृति धरित्री

लतेषु सीता सहसाजगाम, RV. XIV. 54

568. लयली

लयलीदलपाण्डुराजनच्छायम्, VU. V. 8.

569. लोफालोक.

प्रकाशश्चाप्रकाशश्च लोफालोक इवाचलः, RV. I. 67.

- 570 लोध
लोधपाण्डुना, RV III 2
- 571 लोधद्रुम
अधित्यकायामिन् धातुमत्या
लोधद्रुम सानुमत प्रकुलम्, RV II 29
- 572 लोहिताङ्ग
नक्तमिन् लोहिताङ्ग पर्ययनच्छेदसम्भूत, VU V 4
- 573 यज्ञ
(1) यज्ञघोष, RV XVIII. 21
(2) यज्ञपर्ययनम्, RV XI. 46
(3) यज्ञसारा, AS I 10
(4) यनस्पति यज्ञ इव, KS III 74
- 574 यज्ञधर
यज्ञधर्यभाव, RV XVIII 21
- 575 यज्ञपाणि
जडीकृतस्त्र्यम्यकवीक्षणेन
यज्ञ मुमुक्षन्निव यज्ञपाणि, RV II 42
- 576 यज्ञिन्
यज्ञिणा समधुरम्, RV IX 24
- 577 यत्स
महोक्षता यत्सतर स्पृशन्निन्, RV III 32
- 578 यधू
नवपाणिग्रहणा यधूमिव, RV VIII 7
- 579 यनज
यनजाक्ष, RV V 73
- 580 यनस्थली
हिमनिप्यन्दिनी प्रातर्निवातेन यनस्थली, RV XV 66
- 581 यनिता
सदृशमिष्टसमागमनिर्वृतिं यनितयानितया, RV IX 38
- 582 वराङ्गना
शुक्लेतररत्नभूयिता वराङ्गनेव, RS II 5

596 चारिधर

- (1) गुरतरा इर चारिधरा, KS XIV 50
- (2) प्रभुधरारिधरधारामोखोप, KS XVII 10
- (3) शैलानि प्रररारिधरो गरिष्ठानद्वि, KS XVII 2

597 चारिमुच्

आदान हि रिसर्गाय सता चारिमुचामिव, RV IV 85

598 चिन्न

मूर्तो चिन्नस्तपस इर, AS I 30

599 चिटप

- (1) कोमलचिटपानुकारिणी, AS I 19
- (2) फुल्लासनाप्रचिटपानिव वायुरण्णान, RV IX 63
- (3) चिटपाकारे, RV X 11

600 चितन्त्री

धोतुचिनन्त्रीरि ताड्यमाना KS I 45

601 चिद्या

- (1) चिद्या प्रबोधचिनयानि, RV X 71
- (2) चिद्यामभ्यसनेने, RV I 80

602 चिद्युत्

- (1) पयोमुचा पङ्क्तिषु चिद्युतेष, RV VI 5
- (2) प्रावृषेण्यं पयोवाहं चिद्युदरायताचिव, RV I 36
- (3) चिद्युना धेमवं दधु, KS XVI 7, 15

603 चिद्युत्यत्

- (1) चिद्युत्यन्त ललितप्रनिता (तुल्यितुमल), MD II 1
- (2) धृष्टि चिद्युत्यानि चारुके, KS VI 27

604 चिद्रुम

- (1) अघररपधिषु चिद्रुमेषु RV XIII 13
- (2) चिद्रुमरागनाम्रम् RS 6 16

५, चिधाम्

चिधामप्रनिमेन RV VII 25

- 583 घरुण
घरुणवासोपमौ, RV XI 53
- 584 यर्पात्यय
यर्पात्ययेन रुचमन्नघनादिवेन्दो, RV VIII 77
- 585 वलय
शरीर श्लथवलयमित्र, VU V 8
- 586 वलाहक
मरत्सखस्येव वलाहकस्य गतिर्विजग्ने, RV V 27
- 587 वल्लकी
प्रतियोजयितव्यवल्लकीसमग्रस्थाम्, RV VIII 41
- 588 वसुधा
निर्वृत्तपर्जन्यजलामिषेका प्रफुल्लकाशा वसुधेव, KS VII 11
- 589 वसुन्धरा
फलपिप्यमाणा महते फलाय वसुन्धरा काल श्वोत्तयीजा, AS VI 24
- 590 वह्नि
(1) आदीप्तवह्निसदृशी, RS VI 19
(2) स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरेधापेक्ष इव स्थित, AS VII 10
(3) स्वतश्च्युत वह्निमित्राद्विरप्युद्, RV III 58
(4) हविषेज वह्निम्, KS VII 43
- 591 वागध
वागर्धाधिज सपृत्ती पार्वतीपरमेश्वरी, RV I 1
- 592 धात्या
धात्ययेज पितृकाननोत्थया, RV XI 16
- 593 धानर
आलेप्यधानर इज VL II Pr 1
- 594 धामन
प्राशुरभ्ये फले लोभादुद्वाहुरिव धामन, RV I 3
- 595 धायु
(1) मुक्तग इव धारिधरा, KS XIV 50
(2) धायुगधाम्नयन्दे, RV XVI 20

596 वारिधर

- (1) गुरुतरा इव वारिधरा, KS XIV १०
- (2) प्रभुब्धवारिधरघोरगभीरघोष, KS XVII 10
- (3) शैलानिज प्रबलवारिधरो गरिष्ठानङ्घ्रि, KS XVII 2

597 वारिमुच्

आदान हि तिसर्गाय सता वारिमुचामिव, RV IV 85

598 विग्र

मूर्तो विग्रस्तपस इव, AS I 30

599 विटप

- (1) फोमलविटपानुकारिणौ, AS I 19
- (2) कुल्लासनाप्रविटपानिव वायुरग्यान, RV IX 63
- (3) विटपाकारे, RV X 11

600 बितन्त्री

ध्रोतुबितन्त्रीरिय ताड्यमाना, KS I 45

601 विद्या

- (1) विद्या प्रबोधचिन्तयानिज, RV X 71
- (2) विद्यामभ्यसनेनेय, RV I ६१

602 विद्युत्

- (1) पयोमुचा पङ्क्तिषु विद्युतेय, RV VI 5
- (2) प्रावृषेण्य पयोवाहं विद्युदरावताविज, RV I 36
- (3) विद्युता धैमय दधु, KS XVI 7, 15

603 विद्युत्वत्

- (1) विद्युत्वन्त ललितगनिता (तुल्यितुमन्), MD II 1
- (2) वृष्टि विद्युत्त्वानिव चातकै, KS VI 27

604 विद्रुम

- (1) अधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु RV XIII 13
- (2) विद्रुमरागताम्रम्, RS II 16

605 विधातृ

विधातृप्रतिमेन RV VII 25

606 विधि

अद्वेय साक्षाद्विधिनोपपत्ता RV II 16

583 घरुण

घरुणवासवोपमो, RV XI 53

584. वर्षात्यय

वर्षात्ययेन रुचमन्नघनादिवेन्दोः, RV. XIII. 77.

585 वलय

शरीरं श्लथवलयमित्र, VU V 8

586. वलाहक

मरुत्सखस्येय वलाहकस्य गतिर्विजग्ने, RV. V. 27

587. वल्लकी

प्रतियोजयितव्यवल्लकीसमवस्थाम्, RV. VIII 41.

588 वसुधा

निर्वृत्तपर्जन्यजलाभिषेका प्रफुल्लकाशा वसुधेव, KS VII. 11.

589. वसुन्धरा

कटिप्यमाणा महते फलाय वसुन्धरा काल इषोत्तबीजा, AS. VI 24

590. वह्नि

(1) आदीतवह्निसदृशैः, RS VI 19

(2) स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरेवापेक्ष इव स्थितः, AS VII 15

(3) स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुदः, RV. III. 58

(4) हविषेय वह्निम्, KS VII 43

591. वारुध

वारुधाग्निं संपृक्तौ पार्वतीपरमेश्वरी, RV. I. 1.

592. वात्या

वात्यायेव पितृकाननोत्थया, RV. XI. 16

593. वानर

आलेप्यवानर इव, VU II. Pr. 1

594 वामन

प्रांशुलभ्ये फले लोमादुद्वाहुरिव वामनः, RV. I. 3

595. घायु

(1) गुरतरा इव घारिधराः, KS XIV. 50.

(2) घायुर्वाघाघ्नृन्दैः, RV XVI 25

596 चारिधर

- (1) गुस्तस इय चारिधरा , KS XIV 50
- (2) प्रलुब्धवारिधरघोरगभीरघोष , KS XVII 10
- (3) शैलानिय प्रलवारिधरो गरिष्ठानद्धि , KS XVII 2

597 चारिमुच

आदान हि विसर्गाय सता चारिमुचामिव , RV IV 85

598 चिन्न

मूर्तौ चिन्नस्तपस इव , AS I 30

599 चिटप

- (1) कोमलचिटपानुकारिणौ AS I 19
- (2) फुल्लासनाप्रचिटपानिय वायुरणान , RV IX 63
- (3) चिटपाकारै , RV X 11

600 चितन्त्री

धोतुचितन्त्रीरिय ताड्यमाना , KS I 45

601 चिद्या

- (1) चिद्या प्रयोधविनयानिय , RV X 71
- (2) चिद्यामभ्यसनेनेय , RV I 85

602 चिद्युत्

- (1) पयोमुचा पङ्क्तिषु चिद्युतेव , RV VI 5
- (2) प्रावृषेण्य पयोवाह चिद्युदरावताविव , RV I 36
- (3) चिद्युतां वैभव दधु , KS XVI 7, 15

603 चिद्युत्त्वन्

- (1) चिद्युत्त्वन्त ललितननिता (तुलयितुमन्) MD II 1
- (2) वृष्टि चिद्युत्त्वानिय चातकै , KS VI 27

604 चिद्रुम

- (1) अधरस्पर्धिषु चिद्रुमेषु RV XIII 13
- (2) चिद्रुमरागताग्रम् , RS II 16

605 चिधात्

चिधातृप्रतिमेन RV VII 25

606 चिधि

धदेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना RV II 16

607 विन्ध्य

(1) विन्ध्यस्य (मूर्ध्नि) मेघप्रमवा इवाप , RV XIV 8

(2) विन्ध्याद्रि प्रवृत्ताविव, RV XII 31

608 विषणिक्न्दु

विषणिक्न्दुरिव मे उदराम्यन्तरं दहते, MA II 13 Pr

609. विमावरी

(1) अपर्चणि ग्रहकलुपेन्दुमण्डला

विमावरी कथय कथं भविष्यति, MA IV 16

(2) वक्ष प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका

विमावरी यद्यस्त्राय कल्पते, KS. V 41

(3) शरत्प्रसन्नैर्ज्योतिर्मविमावर्य इव ध्रुवम्, RV XVII 35

610 विमावसु

(1) यथा वायुविमावसो , RV X 82

(2) विमावसु सारथिनेत्र वायुना, RV III 37

611 विवस्वत्

(1) तैज्जासीध विवस्वत , RV. X. 30

(2) व्यन्नस्येव विवस्वत , RU. XVII 48

612. विपजली

विपजलीमि परितेज महीपथि , RV XII 61

613. विष्णु

श्याम पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णो , MD I 59

614. विहग

धुमितरिहगध्रेणिच्छाना, VU. IV 62

615. विहङ्ग

धनापरिस्वरचर इव विहङ्ग , MA II 13 Pr

616 र्याचि

(1) प्रगुपु नदीयोन्निपु म्रूयिलास्तान्, MD II 44

(2) र्याचिरोत्पुत्रयो , RV. XI. 8

617. वृक्ष

वमूय तस्या विष्ट पारणाधिधि

मे वृक्षपुलिष्यतिग्निग्राधन , KS V 22.

- 618 वृक्षक
सितं स्वयमिव स्नेहाद्वन्ध्यमाश्रमवृक्षकम्, RV. I. 70
619. वृष
(1) वृषस्कन्धः, RV. I. 13 ; XII. 34.
(2) शुभ्रत्रिनयनवृषोत्खातपङ्कोपमेयाम्, MD. I. 54.
620. वृषन्
(1) वृषेय देवो देवानाम्, RV. XVII 77
(2) वृषेय पयसा सारमाविष्टमुदन्वता, RV. X 52
(3) वृषेय सीतां तद्वषमहसताम्, KS V 61
621. वृषभ
विपणिगत इय वृषभः, MA. IV. 15 Pr.
622. वृष्टि
कक्षामिलङ्किततरोरिव वृष्टिपातः, RV XI 92
623. वेणि
रघूत्तमेन मुक्ता स्वयं वेणिरिव, RV. XIV 12
624. वेणी
क्षिप्त्वेणीसवर्णे, MD I 18
625. वेणु
वेणुकर्कशापयया, RV. XII. 41.
626. वेदि
(1) वेदिर्मत्तयारणयोरिव, RV XII. 93
(2) वेदिविलग्नमध्या, KS. I. 39.
627. वेदूय
प्रभिन्नवेदूर्यनिभैः, RS. II 5
628. वेद्युताग्नि
(1) वेद्युतस्याग्नेः वृष्टिसेकादवद्युति, RV. XVII 16
(2) व्यावर्तितातपरुजः प्रयमाम्रवृष्ट्या
वृक्षस्य वेद्युत श्वाग्निरुपस्थितोऽयम्, VU V. 16
629. व्याली
निदाघार्ता व्यालीव मलयद्रुमम्, RV. XII. 32

630. व्योमन्

(1) व्योम पश्चिमकलास्थितेन्दु वा, RV. XIX 51.

(2) ध्रियमतिशायरूपां व्योमतोयाशयानां
वहति विगतमेघं चन्द्रतारावकीर्णम्, RS. III. 21

631. व्रतती

छेदादिवोषघ्नतरोर्व्रतत्यो, RV. XIV 1.

632. शक्ति

त्रिसाधनाशक्तिरिवार्यमक्षयम्, RV. III. 13

633. शङ्ख

शङ्खसृणालगौरे, RS 3 1,

634. शची

शचीसमा, RV. III. 13.

635. शतक्रतु

शतक्रतूपमः, RV. III. 38.

636. शतपत्र

(1) अरुणं शतपत्रमिव, MA. III 13 Pr

(2) म्नायमानशतपत्रकृष्णा, VU. IV. 2 Pr.

637. शतमख

मखतो यथाशतमखम्, RV. IX. 13.

638. शफरी

शफरीं हृद्दशोपविहृवां प्रथमा वृष्टिरिव, KS IV. 39.

639. शमी

(1) अग्निगर्भा शमीमिव, AS. IV. 4.

(2) शमीमिवाभ्यन्तरल्लीनपायकाम्, RV. III 9.

640. शर

शरपाण्डुरेण, RV. XIV. 26.

641. शरकाण्ड

(1) पाकभिन्नशरकाण्डगौरवोः, KS. VIII. 74.

(2) शरकाण्डपाण्डुगण्डस्थला, MA. III. 8.

612. शरच्चन्द्र
 (1) शरच्चन्द्रमरीचिकोमलम्, AS. VI. 18.
 (2) शरच्चन्द्रमरीचिपाण्डुरैः, KS. XIV. 4.
613. शरजन्मन्
 उमावृषाङ्को शरजन्मना यथा, RV. III. 23
614. शरद्
 (1) मेघस्येव शरत्कालः, RV. XII. 79.
 (2) संसृज्यमानः शरदेव लोकः, KS. VII. 71.
615. शरदन्न
 (1) शरदन्नलेखा रुध्रेऽपिवालक्ष्यनमःप्रदेशा, RV. XIII. 56
 (2) शरदन्नशुभ्रैः, KS. XII. 10
616. शरदिन्दु
 (1) शरदिन्दुकान्ति वदनम्, MA. II. 3
 (2) शरदिन्दुनिर्मलम्, RS. V. 3
617. शरासन
 भद्रं शरासनमिवातिहया स्मरस्य, AS. V. 22
618. शर्मिष्ठा
 ययातेरिव शर्मिष्ठा, AS. IV. 7.
619. शर्ष
 शर्षकल्पः, RV. XI. 93
620. शर्वरी
 प्रभातकल्पा शशिनेव शर्वरी, RV. III. 2
621. शलभ
 पतति परिणतारुणप्रकाशः
 शलभसमूह इवाश्रमद्रुमेषु, AS. I. 29
622. शशङ्क
 (1) करेण भानोर्यकुल्यावसाने
 सन्धुक्ष्यमाणेऽशशङ्कलेखा, KS. VII. 8
 (2) कुमुदान्येव शशङ्कः (यथा) योषयति, AS. V. 29.
 (3) क्षणदापायशशङ्कदर्शनः, RV. VIII. 71.

- (4) ग्लपयति यथा शशाङ्कं
न तथा हि कुमुद्वतीं दिवसः, AS. III. 14.
(5) शशाङ्कमिव कौमुदी, RV. XVII. 6.
(6) स्त्रीणां विहाय चदनेषु शशाङ्कलक्ष्मीम्, RS. III. 7.

653. शशाङ्करेखा

शशाङ्करेखामिव दिवा, KS. V. 48.

654. शशाङ्कार्ध

शशाङ्कार्धमुखेन पत्रिणा, RV. III. 59.

655. शशिकला

शशिकलामलयीतसूत्रः, VU. V. 19.

656. शशिदिवाकर

- (1) दिनात्यये पार्वणौ शशिदिवाकराविव, RV. XI. 82. .
(2) लोकमन्धतमसात्क्रमोदितौ रश्मिभिः शशिदिवाकराविव, RV. XI. 24.

657. शशिन

- (1) दक्षस्य शापेन शशी क्षयीच, KS. IX. 17.
(2) षक्नुच्छायां शशिनि, MD. II. 44.
(3) शशिन इष दिवातनस्य लेखा
किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम्, KS. IV. 40.
(4) शशिनमुपगतेयं कौमुदी, RV. VI. 84.
(5) शशिना सह याति कौमुदी, KS. IV. 33.
(6) शशीच पर्याप्तकलो नलिन्याः, RV. VI. 44.
(7) समेधलेशं शशिनश्च विम्वम् (पश्चिमम्), KS. VII. 16

658. शप्य

शप्यद्यामान्, MD. I. 33.

659. शातहृद

शातहृदमिव ज्योतिः, RV. XV. 82.

660. शार्दूल

शार्दूलः पशुमिव, AS. VI. 27.

661. शालि

- (1) गर्मशालिस्तधर्माणः, RV. XVII. 53.
(2) कलिता इष शालयः, RV. XV. 76.

662. शिवरीन्द्र
संवत्कालनिपतच्छिवरीन्द्रतुल्यः, KS. XVII. 52.
663. शिविन्
शिवोय शरीरे, VU. II. 12.
664. शिरीष
• (1) पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं
शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः, KS V. 1.
(2) शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यः, RV. XVIII. 45 ; KS. I. 41 (०र्थे).
665. शिला
(1) शिलाघने, RV. XI. 18.
(2) शिलापट्टविशालयक्षाः, RV. XVIII 17
(3) शिलोरस्कः, KS. VI. 51
666. शिवा
शिवाघोरस्थनाम्, RV. XII 39.
667. शीतोष्णकिरण
नक्तंदिद्यं विमज्योभौ शीतोष्णकिरणाविद्य, MA V 13
668. शुक्
(1) शुक्मुखलविभिः, RS VI 20.
(2) शुकोदरस्यामम्, VU. IV. 17.
669. शुक्
पुरः शुक्मिव प्रयाणे, KS III. 43
670. शृङ्गिन्
शृङ्गीय दृङ्गच्छिन्नमनःशिलः, RV XII 80
671. शेष
रसातलादिवोन्मद्गं शेषं स्वप्नाय शार्ङ्गिणः, RV. XII. 70
672. शेषा
शेषामिव मर्तुराहामादाय मूर्ध्ना, KS. III. 22.
673. शैल
(1) युगान्तप्रातचलिताः शैला इव, KS. XVI. 30.
(2) विहारशैलानुगतेव नागेः, RV. XVI 26

(३) शैलगुरुम्, RV XI 28

(४) शैलसारम्, RV XI 45

(५) शैलोद्ग्राः, MD II 13

(६) शैलोपमः, RV V 16

674 शोण

भागीरथी शोण इव, RV. VII 30.

675 श्मशानशूल

श्मशानशूलस्य न यूपसत्क्रिया, KS V 73

676 श्यामा

(१) श्यामा लता. कुसुमभारतप्रणाला.

रुत्रीणां हरन्ति धृतभूषणवाहुकान्तिम् RS III 18

(२) श्यामाविटपसदृशम्, MA II 6

(३) श्यामास्वङ्गम्, MD II 44

677 थडा

थडेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना (बभौ) RV II 10

678 ध्री

(१) धनं समुपस्थिता पार्थिवध्रीर्द्वितीयेव शस्तु, RV IV. 14

(२) रुपिणीं ध्रियमित्र, RV XI 17

679 ध्रुति

ध्रुतेरियार्थं स्मृति, RV II 2

680 ध्यन्

ध्यान प्रमत्ता इव कातिके निशि KS XV 11

681 पट्पट्

नदि प्रपुण्ड्रं सहस्रारमेत्य वृक्षान्तरं बाह्वति पट्पटालो, RV. VI 69

682 पण्मुल

पण्मुलविग्रमः, RV. XVII 67

683 संसार

संसारमित्र निर्मम, RV XII 10

684 मंग्यार

पञ्चानुमेया प्रारम्भा मंग्यारा. प्राक्तना इव, RV. I. 20.

085. सगर
अंशुमतेव सगरः (प्रत्याहताभवः) MA V. 15. Pr.
086. सन्ध्या
(1) दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV. II 20.
(2) यलाहकच्छेदविभक्तरागा-
मकालसन्ध्यामिव, KS I 4
(3) विरक्तसन्ध्याकपिशम्, RV. XIII. 64
(4) सन्ध्येव शशिनं नयम्, RV I. 80.
(5) सन्ध्योदयः साम्न इव, RV. XV 58
087. सन्ध्यापयोद
सन्ध्यापयोदकपिशाः, AS. III. 24
088. सन्ध्याभ्र
सन्ध्याभ्रकपिशः, RV X.I 28.
089. सतच्छद्
सतच्छद्क्षीरकटुप्रदाहम्, RV V 49.
090. सतसप्ति
उच्छेतुं प्रभवति यन्न सतसप्ति-
स्तन्नेशं तिमिरमपाकरोति चन्द्रः, AS VI 30
091. समुद्र
(1) यथाचन्द्रसमुद्रयोः, RV. X 82.
(2) घाट्थं नदीमुखेनेव समुद्रम्, RV III 28.
092. संपद्
सम्यक्प्रयोगादपरिक्षतायां
नीताविद्योत्साहगुणेन सम्पत्, KS. I. 22
093. संयमिन्
इन्द्रियाध्यानिव रिपूस्तत्त्वज्ञानेन संयमी, RV. IV. 60.
094. सरघा
सरघाव्याप्तैः ससर्गाद्रपटलेखि, RV. IV 63.
095. सरस्
(1) भाति किञ्चिदिष शेषवत्सरः, KS. VIII. 37.
(2) सर इव प्रकुलपद्मं कुमुदवनप्रतिपन्ननिद्रम्, RV. VI 56.

696. सरस्वती
नदीमिवान्तःसलिलां सरस्वतीम्, RV. III. 9.
697. सरित्
(1) तरुवृतां पथिकस्य जलार्थिनः
सरितमारसितादिव सारसात्, MA. III. 6.
(2) सरिद्धिहंगैरिव लीयमानैः, KS. VIII. 21.
698. सरोज
(1) धारामिरातप इवामिहृतं सरोजम्, MA. V. 3.
(2) प्लुष्टो हिमेनेव सरोजकोशः, KS IX 17
699. सरोरुह
(1) पादसरोरुहाग्रे, KS IX. 27.
(2) सरोरुहाध्याः, KS. IX 27.
700. सर्प
(1) न तु सर्प इव त्वचम्, RV. VIII. 13.
(2) सर्पस्येव शिरोरजम्, RV. XVII. 63.
(3) सुमसर्प इव दण्डघट्टनात्, RV XI 71
701. सर्पाधिराज
सर्पाधिराजोरुभुजः, RV. XIV. 31
702. सलिल
(1) प्रसन्नचेतस्तलिल, KS. VII. 73.
(2) विसिनीपन्नगतमिव सलिलम्, MA V 6. Pr
703. सलिलनिधि
सलिलनिधिरिव प्रतिक्षणं मे
भयति स एव नयो नयोऽयमङ्गोः, MA. I. 11.
704. सयितृ
(1) नृसयिता, RV. IX. 50.
(2) स राज्यं गुरुणा दत्तं प्रतिपद्याधिष्यं यमौ
दिनान्ते निहितं तेजः सयित्रेय हुतप्रानः, RV. IV. 1
(3) सयिता बोधयति षट्ज्ञान्येय, AS. V. 27.
(4) सयितेयोमौ मार्गापुत्तदक्षिणौ, RV. XVII. 2.

- 705 सस्य
 (1) यन्तर्गतफलारम्भा सस्यानामित्र सप्त्, RV X 59
 (2) सुवृष्टियोगादित्र जोषलोक
 सस्येन सम्पत्तिफलोन्मुखेन, RV XVIII 2
- 706 सहकार
 (1) अग्रतर्क्यत्रिनियोगनिर्मिता
 माग्रतेय सहकारता ययौ, KS VIII 78
 (2) नहि प्रकुल सहकारमेत्य
 वृक्षान्तर काङ्क्षति पन्पदाली, RV VI 69
 (3) परितृहाण गते सहकारता
 त्वमतिमुक्तलताचरित मयि, MA IV 13
 (4) फलेन सहकारस्य पुष्पोद्गम इव, RV IV 7
- 707 सहस्रपत्र
 गवाक्षा सहस्रपत्राभरणा इव, KS VII 62, RV VII 11
- 708 सहस्रलोचन
 तैजसस्य धनुष प्रवृत्तये
 तोयदानित्र सहस्रलोचन RV XI 13
- 709 सागर
 (1) तित्तीपुर्दुस्तम मोहाडुडुपेनास्मि सागरम् RV I 2
 (2) शिखरिणामित्र सागरमापगा, RV IX 17
 (3) सागरधीरचैता, RV XVIII 1
 (4) सागरादनपगा हि जाह्नवी
 सोऽपि तन्मुखरसैकनिर्वृति, KS VIII 16
- 710 सागराम्बरा
 निधानगर्भामित्र सागराम्बरा, RV III 9
- 711 सामदान
 सामदानविधिमेदविग्रहा
 सिद्धिमन्त इव, RV XI 50
- 712 साम्परायनमुधा
 साम्परायनमुधा सशोणित मण्डलाग्रमिव, KS VIII 54

- 713 साल
सालप्राशु, RV I 13
- 714 सितपङ्कज
माला सितपङ्कजानामिन्दीरैरल्पचित्तान्तरे, RV XIII 51
- 715 सितोत्पल
सितोत्पलामाग्न्युदचुभितोपला, RS II 16
- 716 सिद्धाश्रम
सिद्धाश्रमं शान्तमिवेत्य सत्यै-
नैसर्गिकोऽप्युत्ससृजे विरोध, RV VI 46
- 717 सिद्धि
स्यसिद्धि नियमैरिव, RV XV 71
- 718 सिन्धु
(1) कूलकपेऽ सिन्धु प्रसन्नमम्मस्तद्वत् च, AS V 21
(2) मार्गाचलव्यतिकराकुलितेव सिन्धु, KS V 85
(3) सिन्धुरयादिष आत्मा सरस्वित सुहृ
वृत्तिमाश्रित्य धैतसीम्, RV IV 35
- 719 सुधर्मा
सुधर्मानधमाम्, RV XVII 27
- 720 सुमेरु
(1) इन्द्रधातो सुमेरुद्वयस्य समत्वम्, KS XII 9
(2) पाद सुमेरोरिव वज्रमिन्नम्, RV V 30
- 721 सुर
सुरोपम, MA 1 2
- 722 सुरगज
(1) योधितो राजहसे
सुरगज इव गाह्वा सैकत सुप्रतीक, RV V 75
(2) सुरगज इव दन्तै (चयासे) RV X 86
(3) सुरगज इव विन्नत्पद्मिनीं दन्तग्राम् KS III. 76
(4) सुरगज इव प्योत्रि पश्चार्पण्यम्, MD I 53
- 723 सुरक्षिप
सुरक्षिपानामिव सामयोनि (वंश), RV XVI 11

- 725 सुरराजवृक्ष
लक्ष्म्येव सार्धं सुरराजवृक्ष, RV XVI 79
- 726 सुरसरित्
सुरसरिदित्र तेजो वह्निनिष्ठतमैशम्, RV II 75
- 727 सुरर्णसूत्र
पुरोऽनलन्नैर्हरदृष्टिपातं
स्तुरर्णसूत्रैरिषि कृष्यमाणम्, KS VII 50
- 728 सूर्य
(1) उदिते सूर्ये मेरां कल्पतरोरिव RV XVII 26
(2) सूर्य इनोदित, RV XVII 74
(3) सूर्य सार्धयत्यग्निमग्निस्सूर्यं स्यतेजसा, VU V 20
(4) सूर्यं तपत्यावरणाय दृष्टे कृतेत लोकस्य कथं तमिहा, RV V 18
- 729 सूर्यकान्त
(1) ज्योतिर्निधननिपाति भास्करात्सूर्यकान्त इव, RV XI 21
(2) स्पर्शानुकूल इव सूर्यकान्ता
स्तदग्न्यतेजोऽभिभवाद्धमन्ति, AS II 7
- 730 सेनानी
सेनान्यमालीढमिवासुरास्त्रे, RV I 87
- 731 सोपान
(1) भारोहणार्थं नययौषनेन
कामस्य सोपानमिव प्रयुक्तम्, KS I 89
(2) समारुह्युर्दिनमायुष क्षये
ततान सोपानपरम्परामिव RV III 69
- 732 सोम
(1) नृसोम, RV V 39
(2) पर्मात्यये सोम इरोष्णरश्मे, RV VII 33
(3) सोम इव द्वितीय, RV XVIII 27
(4) सोमसमद्युति, RV IX 15
- 733 सौरनाडी
सौरीमिरिव नाडीमिरम्भय, RV X 58

734. स्तन

- (1) मध्ये श्यामः स्तन इव भुवश्शेषविस्तारपाण्डुः, MD. I. 18
- (2) सगर्भप्रमदास्तनप्रमैः, RS II 2
- (3) स्तनाविव दिशस्तस्याः, RV. IV. 51.
- (4) स्तनाभिरामस्तयकाभिनघ्नम्, RV. XIII. 32

735. स्तयक

स्तनाभिरामस्तयकाभिनघ्नम्, RV. XIII. 32.

736. स्त्री

- (1) स्त्रियः सुदृष्टा इव जातविघ्नमाः, RS. II. 7
- (2) स्त्रीय कान्तपरिमोगमायवम्, RV. XI 58.
- (3) स्मितचार्त्तनाननाः
स्त्रिय इव श्लथशिक्षितमेखलाः, RV. IX 37

737. स्त्रीनख

स्त्रीनखपाटलम्, VU II. 7.

738. स्थलकमलिनी

साम्नेऽर्ह्यथ स्थलकमलिनी न प्रवृक्षां न सुताम्, MD. II. 32

739. स्तुपा

पुषभोग्यया स्तुपयेवाविद्वत्तेन्द्रियः श्रिया, RV VIII. 14.

740. स्फटिक

- (1) वच्छस्फटिकविशदम्, MD. I 53
- (2) स्फाटिकशीलसोदग्म्, KS XIV. 5

741. स्मर

पुष्पन्नापमित पेशलं स्मरः, RV XI 45

742. स्मित

वधरोष्ट्रीन्तास्मितं सदृशनार्चिषि, RV. V 70

743. स्मृति

ध्रुतेर्यार्षः स्मृति, RV II 2.

744. श्रज्

श्रजमपि निरम्यन्धः क्षितां धुनोत्यद्विशङ्कया, AS VII 21.

745. स्रोतस्

(1) पुरःप्रतिदत्तं शैले स्रोतः स्रोतोवहो यथा, AS. II. 17.

(2) स्रोतसेवोत्तमानस्य प्रतीपतरणं महत्, VU. II. 5.

746. स्रोतोवहा

(1) महीधरं मार्गेचशादुपेतं स्रोतोवहा सागरगामिनीय, RV VI 52.

(2) स्रोतोवहां पथि निकामजलामतीत्य

जातस्सखे प्रणययान् मृगतृष्णिनायाम्, AS. VI 16.

747. स्वर्गं

स्थानान्तरं स्वर्गं इय, KS V. 3 II

748. स्वर्गापगा

स्वर्गापगाजलमहौघसहस्रलीलाम्, KS XVII 28

749. स्वस्तिवाचनिक

युभुक्षितेन स्वस्तिवाचनिकमित्र, VU II. 12 Pr

750. स्याहा

अन्यासितमरुन्धत्या स्याहयेव हविर्भुजम्, RV I 55

751. हंस

(1) समुद्रगाहपविपर्ययेऽपि सहस्रपाते इव लक्ष्यमाणे, KS VII 42

(2) हंसगतिः, VU IV 20.

(3) हंसमाला शरदीय गङ्गाम्, KS I 30

(4) हंसस्तं भजद्विः, RS IV 4

(5) हंसस्तानुकारिमिः, RS. I 5.

(6) हंसैजिता गतिरङ्गनानाम्, RS III. 17

(7) हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिथा वजयत्यपः, AS. VI. 28.

752. हंसवचन

कामं च हंसवचनं मणिनूपुरेषु, RS. III. 25

753. हरसूनु

हरसूनुसन्निभः, RV. XI 83.

754. हरि (इन्द्र, विष्णु)

(1) हृत्प्रिमावः, RV. IX. 57.

(2) हरिरिव दोर्मिः, RV. X. 86.

755. हरि (सिंह)

प्रतिशब्दो हि हरेर्हिनस्ति नागान्, VU. I. 17.

756 हरिण

- (1) आत्मसदृशेक्षणवल्लभामि हरिणाङ्गनामि, AS I 24
 (2) ये (हरिणा) त्रिलोचनेस्तवाक्षिसादृश्यमिव प्रयुजते, KS V 35
 (3) व्याधजनगीतगृहीतचित्तया हरिण्या इव, MA III 19 P.

757 हरिदम्ब

हरिदम्बधामा RV XVIII 23

758 हरिदीम्बर

दिशो हरिद्विर्हरितामिवेश्वर, RV IX 30

759 हरिहय

भुवमुपगतो चिनिनीपुत्रि प्रजा हरिहय, RV IX 18

760 हलभृत्

असन्त्यस्ते सति हलभृतो मेचके वाससीव, MD I 61

761 हविभुज्

सहज तेजो हविषेण हविर्भुजाम्, RV X 79

762 हव्यग्राह

आच्छादितस्तृणव्यानित्र हव्यग्राह, KS XVII 4

763 हसित

सधिभ्रमयधूहसितावदाते, RS VI 23

764 हस्त

प्रदक्षिणार्चिव्याजेन हस्तेनेव जय ददौ, RV IV 25

765 हस्तिन्

भक्तिभिर्वहुविधामिरपिता
 भाति भूतिरिव मत्तहस्तिन, AS VIII 69

766 हारगुलिषा

निर्घीतहारगुलिषाविशदम् RV V 70

767 हिमाद्रि

गङ्गामरय्योर्जलमुणतस हिमाद्रिनिस्यन्द इव, RV XIV 3

768 हिमाशु

- (1) शान्तिहिमाशोरिव, RV VI 17
 (2) पर्यायपीतम्य सुरैर्हिमांशो
 अग्राह्य अग्राह्यतमे हि पृष्ठे, RV V 10

(3) प्राचीमूले सनुमिन् वलामाश्रयेण हिमाशोः, MD. II. 29

(1) हिमांशोरन्यां वलं दर्श इवौपधोषु, RV. XIV. 80

769 हिरण्यरेतस्

तरुणां हिरण्यरेता इव सानिन्, RV. XVIII. 25

770. हुतभुज्

नेशम्यान्निहुतभुज इव वृद्धभूयिष्ठभूमा, VU. I. 9

771. हुताशन

(1) दिनान्ते निहितं तेजः सन्निधेय हुताशनः, RV IV. 1

(2) हुनहुताशनदीप्तिः, RV. IX. 40

772 हेमन्

देस्य संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिरयामिकापि या, RV I. 10

773. हेमप्राकार

द्वितीयं हेमप्राकारं कुर्वद्वित्य चानरे, RV XII. 71

774 हेमरेषा

निकये हेमरेषेय, RV XVII. 46

775. हेमलता

हेमी फलं हेमगिरैर्लतेय, KS XI. 26

776 हृद

(1) सुसमीन इव हृद, RV I. 72

(2) हृदाः प्रसन्ना इव गृध्रनमः, RV VII. 30

INDEX OF THE UFAMĀS

ANIMALS

AQUATIC

- यादसू (large aquatic animal), RV I 16
 शङ्ख (conch), RS III 4
 शप्परी (a kind of small glittering fish, *Cyprinus Saphore*)
KS IV 39

BIRDS

- खग (1), RV XIII 5
 पद्मिन् (2), KS XII I
 विहग (3), VU IV 52
 विहङ्ग (4), MA II 13 Pr
 कश्यप (penguin), KS IV 27
 झुरी (female osprey), RV XIV 68
 कौकिल (1), (cuckoo), RV XII 39
 पद्मूत (2), MA IV 2
 पद्मलिका (3), MA III I Pr
 यक्षीर (Greek partridge), RV VI 38, VII 25
 चक्रवाक (1) (ruddy goose), KS VIII 51, 61, MD II 19
 हन्तुचर (2), RV XVI 63
 श्याम (3), VU IV 37
 श्यामनमन् (4), MA V 9, RV III 24
 चतुर (*Cuculus Melanoleucus*, it is said to subsist on rain drops), RV V 17
 शङ्ख (peacock feather), MD I 15, II 44
 मयूर (peacock), RV VII 69
 दुर (parrot), VU IV 17, RS VI 22
 हंस (swan), RS I 5, III 17, 24, 25, IV 4, VU IV 20,
AS VI 28, KS I 30, VII 42
 शङ्ख (a kind of swan), KS XVII 27
 गङ्गा (female of a kind of swan), VU I 20, KS IX 34

DOMESTIC

- बभ्रु (1), (bull), RV XIII. 47
 मदेभ्य (2), RV III 32
 ह्य (3), RV I 13, XII 34
 व्रत (4), MA IV 15 Pr
 वृष (beast of burden), KS VI 76
 वत्स (calf), RV III 32
 रग्वत् (ass), KS XV 21
 वृत् (dog), KS XV 41
 वृत् (1) (elephant), KS VIII 22
 वृत्ति, (2) RV III 3, 37, XVI 78
 वृत् (3) RS II 1, KS I 7
 वृत् (4), MD I 2, 19, RV XVIII 5
 वृत्ति (5), RV I 70, IV 33
 वृत् (6), RV XIX 11
 वृत् (7), RV IV 4, 39
 वृत् (8), AS II 4
 वृत् (9), MA III 9 Pr
 वृत्ति (10), KS VIII 69
 वृत्त (young elephant), RV III 32, MD II 24
 वृत्ति (a kind of elephant)¹ RV XVII 70
 वृत्ति (1) (elephant king), RV II 7 III 32, XIV 38,
 XIV 68, AS V 5
 वृत्ति (2), KS I 36
 वृत्ति (the post to which an elephant is tied) RV I 70
 वृत्ति (trunk of an elephant), RV VI 82, XIII 18, 53,
 AS III 18
 वृत्ति (tusk of an elephant), MD I 61

INSECTS

- वृत्ति (fire fly), MD II 24
 वृत्ति (1) (black bee), MA III 5, RV VI 7
 वृत्ति (2), RV VIII 53
 वृत्ति (3), AS V 19, RV VII II, X 57

1 It is a particular kind of elephants whose very smell is unbearable to other elephants

- मधुम (4), MD I 49
 पद्म (5), RV VI 69
 पद्म (grasshopper), III KS 64
 शलभ (locust), AS I 29
 पिपिलिका (ant), MA III 12 (Pr)
 वरुण (bee), RV IV 63
 शीघ्रपटल (honey comb), RV IV 63

SERPENTS

- अश्विनि (1), RV III 57
 उग्रा (2), RV XII 5
 पद्म (3), AS VI 31
 पद्म (4), KS II 21
 भुज (5), RV IV IX 79
 भुज (6), KS XVI V
 भुज (7), RV II 32
 भुज (8), RV XII 32
 भुज (9), RV VIII 13, XI 71, XVII 63
 भुज (10), (king of serpents), RV II 74
 भुज (11), RV XIV 31
 भुज (large serpent) RV XII 98, VU I 19
 भुज (black serpent), AS VII 18

VILDS

- भुज (black antelope), VU IV 56
 भुज (female yak), KS I 48
 भुज (the bushy tail of the yak) RS III 4
 भुज (rat), AS VI 27 (pr)
 भुज (1) (deer), RV XVIII 35, KS I 46, V 27, XV 41
 भुज (2), AS I 24, KS V 13, 35
 भुज (3), (female deer), MD II 18, 44, MA III 19 (pr)
 भुज (cub), RV VI 3
 भुज (1) (lion), RV II 29
 भुज (2), VU I 17
 भुज (monkey) VU II (pr)
 भुज (wolf), AS VI 27
 भुज (jackal), RV XII 39

- मधुकर (4), MD I 49
 पट्पद (5), RV VI 69
 पतङ्ग (grasshopper), III KS. 64
 शालभ (locust), AS I 29
 विप्रीलिना (ant), MA III 12 (Pr)
 सरपा (bee), RV IV 63
 क्षौद्रपटल (honey comb), RV IV 63

SERPENTS

- अशौविष (1), RV III 57
 उरग (2), RV XII 5
 पन्नग (3), AS VI 31
 फणित् (4), KS II 21
 भुजङ्ग (5), RV IV IX 79
 भुजङ्गम (6), KS XVI V
 नागिन् (7), RV II 32
 घ्याल (8), RV XII 32
 सर्प (9), RV VIII 13, XI 71, XVII 63
 भुजगेन्द्र (10), (king of serpents), RV II 74
 शवाधिपुत्र (11), RV XIV 31
 महारुग (large serpent) RV XII 98, VU I 19
 कृष्णसर्प (black serpent), AS VII 18

WILD

- कृष्णशर (black antelope), VU IV 56
 चमरी (female yak), KS I 48
 चमर (the bushy tail of the yak) RS III 4
 मूषक (rat), AS VI 27 (pr)
 मृग (1) (deer), RV XVIII 35, KS I 46, V 27, XV 41
 हिरण (2), AS I 24, KS V 13, 35
 हिरणी (3), (female deer), MD II 18, 44, MA III 19 (pr)
 मृगशयन (cub), RV VI 3
 गरुड (1) (lion), RV II 29
 हिर (2), VU I 17
 हिर (monkey), VU. II (pr)
 शङ्ख (1) (tiger), AS VI 27
 शङ्ख (jackal), RV XII 39

ART

MUSIC

वक्की (Vina or lute), RV VIII 41

वितन्त्री (Vina with broken chords), KS I 45

PAINTING

आलेख्य (picture), RV III 15

चित्र (2), KS I 32, VU IV 73

BODY

अङ्गुली (finger), RV I 28

अलक (lock of hair), VU III 6, MD I 65

आनन (1) (face), VU IV 40

मुख (2), RS III 23

करतल (palm of the hand), MA III 4

केश (hair), KS VIII 63

वेणि (1) (braid of hair), RV XIV 12, MD I 18

प्रवेणी (2), RV XV 30

नखशत (nail mark), RV IX 31, KS III 29

एनोनख (nail of a woman), VU II 7

निम्ब (hip), RV IV 52

पालि (1) (hand), RV IX 35

हस्त (2) RV IV 25

बाष्प (tears), RV VIII 35

ब्रूलता (the creeper like eye brow), KS II 64

स्तन (breasts), RS II 2, MD I 18, RV IV 51

CELESTIAL BODIES

MOON

इन्दु (1), RV I 12, II 68, VI 31, 52 69 XII 28, XIII 77,
XV 54, XVIII 35, KS I 3, IX 19, XI 22, 26, 43,
XIII 13, VU II 9, V 21, MA I 18 MD II, 20,
IS IV 5, RS IV 2

उद्भृति (2), RV XIV 34

ओषधिनय (3) RV II 73

चन्द्र (4), RV IV 18, V 61, VII 19 X 82, XII 36,
XIV 84, XIX 48, KS I 43, VII 73,

- VU I 12, (Pr) 12, II 9 (Pr) III 16,
 RS III 17, MA I 13
 चद्रमस (5) KS I 25, RV I 46, VIII 42, XIII 56, XVII 30
 तमोलुद् (6), RV III 33
 ताणपति (7), RV XIII 76
 त्रियामारमण (8), KS XIII 8
 द्विनरुन (9), RV V 23
 नःउजनाथ (10), RV VI 66
 मृगाङ्क (11), VU IV 20
 (13) रोहिणीपति, KS VIII 82
 शशाङ्क (12), RV VIII 74, XVII 6, AS III 14, V 27,
 RS III 25, KS VII 8
 शशित् (14), KS IV 33, 46, VII 16, IX 17, RV VI 44,
 84, XI 24, 82, MD II 44
 मोम (15), RV V 59, VII 33, IX 15, XVII 27
 हिमागु (16), RV V 16, VI 47, XIV 80
 नवन्दु (1) (young moon), RV XVII 37
 नवराशित् (2), RV I 80
 प्रतिपदचद्र (3), RV VIII 65
 वाचचद्रमस (4), RV III 22
 वाद्विन्दु (5), VU IV 65
 पूर्णचद्र (full moon), KS XI 21
 शशिन्दु (autumnal moon) (1) RS V 3, MA II 3
 शशचद्र (2), KS XIV 4, AS VI 18
 अश्विनशरद्वत् (1) (moon digit), KS X 60
 शशादरका (2), KS X 48
 शशाद्वर्ष (3), RV III 59
 शशिचन्द्र (4), VL V 19
 हिमागुचन्द्र (5), MD II 29
 चन्द्रोर्ब (orb of the moon) RV XIII 38
 अण्ण (eclipse), AS VII 22
 चन्द्रो (1) (moon light), RV VI 85, VIII 37, VU II 15
 24, IV (2), MA II 13 (Pr)
 चन्द्रो (moon rays) KS I 13, XII 20, RS V 3
 चन्द्रो (nectar of the moon), RV II 39
 चन्द्रो (refection of the moon), RV VII 61

प्रतिमाचन्द्र (2), RV. X. 65.

मृगशिरा (the sign of a deer), RV. VIII. 42.

PLANETS

ज्योतिष् (planet), KS. II. 19.

अङ्गारक (1), (Mars), MA. III. 22 (Pr.).

लोहितार (2), VU. V. 4.

मङ्ग (planet), RV. VII. 2.

बुध (Mercury), VU. V. 21.

शुक्र (Venus), KS. III. 43.

STARS

उज्जु (star), RV. XVI. 65

चित्रा (a constellation), RV. I. 46.

धूमकेतु (a comet), KS. II. 32.

ध्रुव (the polar star), RV. XVIII. 34.

तुनर्वसु (the two stars, Castor and Pollux), RV. XI. 36.

शुभ्र (the 6th lunar asterism), RV. XVIII. 32.

SUN

अशुमन् (1), RV. XV. 10.

अहण (2), AS. I. 29.

अहणाप्रतर (3), RV. IX. 6.

अर्क (4), RV. V. 35, VIII. 15, AS. 4. 19

अहर्षति (5), RV. 10. 34.

उष्णकिरण (6), MA. V. 13.

उष्णतेजस् (7), RV. VI. 32

उष्णदीपिति (8), RV. VIII. 30.

उष्णरश्मि (9), RV. V. 4, VII. 33

गर्भस्तिमन् (10), RV. III. 37.

धर्मदीपिति (11), RV. XI. 64.

धर्माशु (12), AS. V. 14.

चण्डाशु (13), KS. XVI. 7, 17

दशरश्मिमत (14), RV. VIII. 29.

दिनपति (15), KS. X. 60.

दिवाकर (16), RV. XI. 24, 82.

- दीधितिमत् (17), KS II 2, VII 69
 निदाषधामत् (18), KS XV 34
 प्रभाग्रभु (19), KS XVII 23
 भास्कर (20), RV XI 7, XII 25, KS VI 49
 भास्वत् (21), RV IV 66
 रवि (22), RV I 18
 विवस्वत् (23), RV X 30, XVII 48
 सप्तसप्ति (24), AS VI 30
 सवित् (25), RV IV 1, IX 50, XVII 2, AS V 27
 सूर्य (26), RV V 13, XVII 74, VU V 20
 हरिदध (27), RV XVIII 23
 हरिदोधर (28), RV III 30
 तस्यार्क (1), (New rising Sun), KS III 54
 बाल्भरुण (2), KS III 30, V 8
 बालार्क (3), RV XII 100
 अरुणाराम (the reddish colour of morning), RV IX 43
 अचित् (ray), KS I 38
 उद्य (beam), RV IV 66
 छाया (shadow), RV II 6, XVI 6
 बालातप (morning sun shine), RV IV 61, X 9
 सूरनाडी (solar ray), RV X 58

LOTHING

- चीनाशुक (china silk), AS I 31
 पनोर्ण (a silk garment), MA V 12

LOUDS

- अभ्र (1) (cloud), RV VII 69
 अभ्युद (2), RU III 58
 नवाम्युद (new cloud), KS XIV 36
 महाम्युद (big cloud), KS XII 41
 अभ्युग (3), KS IV 43
 अभ्युवाह (4), KS III 48
 अभ्योद (5), KS XII 49
 अभ्याधर (6), KS XIV 9
 परदध (autumnal cloud), KS XII 10, RV XIII 56
 गन्ध्यात्र (evening cloud), RU XII 28

- पन (7), RV IV 29 , KS VII 51, XVI 22
 जलद (8), KS XVII 35
 जौमूत (9), RV XVII 72
 तोयद (10), RV VI 65, XI 43 , VU I 15
 पयोद (11), KS XVII 38
 नीलपयोद (blue cloud), KS VII 39
 सन्ध्यापयोद (evening cloud), AS III 24
 पयोमुच् (12), RV VI 5
 पयोवाह (13), RV I 36
 पर्जन्य (14), RV XVII 15
 मेघ (15), MA III 21 , AS VII 8 (Pr) , RV XII 79,
 XIV 53, XV 58, XVI 38
 दलाहक (16), RV V 27
 बारिधर (17), KS XIV 50, XVII 2, 10
 बारिमुच् (18), RV IV 85
 विद्युत् (19) KS VI 27
 अचिरलोचित् (1), (lightning), KS XII 18
 तदित् (2), RV VI 64, MD II 17, KS IV 33, V 25, XIV 36
 विद्युत् (3), MD II 1, VU V 16 , KS XVI 7, 15 , RV I
 36 VI 5, XVII 16
 शतहृदा (4), RV XV 82
 अमरधनुस् (1), (rainbow), MD II 15
 इन्द्रबाण (2), MD II 1
 इन्द्रायुध (3), RV VII 4, XII 79
 त्रिदशायुध (4), R IX 54
 अशम्यह (drought), RV XII 29
 गरजित (thunder), KS II 52
 दिव्यपयस् (1), (rain) RV X 17
 रुष्टि (2), RV XI 92
 निर्घात (hurricane), RV IX 64
 वज्र (thunder bolt), KS III 74 , RV XI 46, XVIII. 21

DISEASE AND MEDICINE

- आतुर (patient), VU III 14 (Pr)
 औषध (medicine), RV I 28 , KS II 48

EARTH

भिति (1) (earth), RV XV 13, XIX 57.

बभ्रुथा (2), KS VII 11.

बभ्रुचण (3), AS VI 24

घागण्मय (4), RV III 9

FIRE

अग्नि (1), RV I 10, V 25, VII 20, XIX 1, RSL 16, AS VI 31

अनल (2), RV IX 15, XVIII 5, KS VI 48

कृद्यान् (3), RV II 49

कृष्णवल्मन् (4), RV XI 42

ज्वलन् (5), KS VIII 91

धूमकेतन (6), RV XI 81

मस्तुष (7), RV II 10

वह्नि (8), RV III 58, KS VII 43, RS VI 19, AS VII 15

विभावु (9), RV III 37, X 82

शिखिन् (10), VU 11 12

हविभुज् (11) RV X 79

हव्यवाह (12), KS XVII 4

हिरण्यरेतस् (13), RV XVIII 25

हुतधुन् (14), VU I, 9

हुतघ्न (15), RV. IV 1, IX 40

भीष (Submarine fire), RU IX 82

कल्पन्तकालदहन (1), (the destructive fire at the end of
the world), KS XVII 37.

कालन्त (2), KS XVII 41

पुगान्तदहन (3), KS XVII 49

पितृमि (the fire of a funeral pile), RV XV 16

त्रैलोक्य (the three sacred fire), RV XV 35

ज्वलन् (a fire brand), VU V 2

दण्ड (wick), KS IV 30

दीप (1), (lamp), RV V, 37, XIX 31, MA I 9, KS I 28,
IV 30

प्रदीप (2), RV XIX 35, KS. III 48, XV. 1.

पञ्चाल (flame), RV. XV. 16.

दीपशिखा (flame of a lamp), RV. VI. 66.

धूम (smoke), RV. VII. 43.

FLOWERS

अञ्ज (lotus), (1), RV. IV. 61.

अम्बुज (2), KS. XI. 25, XIV. 13 ; RS. III. 20 ; IV. 4. 5.

अम्बुहृद् (3), RS. VI. 7 ; MA. III. 17.

अम्भोज (4), KS. V. 52.

अम्भोरुह (5), RS. III. 17.

अरविन्द (6), RS. IV. 13 ; RV. VI. 66, XIV. 50 ; KS. I. 32. IX. 1, IX. 20, XIII. 17, XVII. 49.

कमल (7), RV. III. 36 ; KS. V. 21, XVII. 40 ; MD. I. 50, II 23 ; MA. V. 6 ; VU. II. 12 (Pr), IV. 72 ; RS. V. 13.

कुशेय (8), RV. VI. 18, XVIII. 4.

लामरुष (9), RV. VI. 37, IX. 12.

मलिन (10), RV. XVIII. 5.

पद्मज (11), RV. III. 8, VIII. 55, XV. 52. XIX. 8 ; KS. V. 9 ; RS. V. 5 ; AS. VII. 16 ; MA. II. 10.

पद्म (12), RV. III. 17, IV. 37, 60, V. 68, IX. 80 ; RS. IV. 14 ; AS. III. 18 ; KS. V. 27, VII. 16. XII. 35.

पुण्डरीक (13), RV. IV. 17, X. 9 ; KS. VIII. 58 ; MA. IV. 6.

पुष्कर (14), RV. XVIII. 37.

राजोव (15), KS. III. 45.

वत्सज (16), RV. V. 73.

द्युतपत्र (17), MA. III. 13 (Pr) ; VU. IV. 2. (Pr).

सरोज (18), KS. IX. 17 ; MA. V. 3.

सरोरुह (19), KS. IX. 27.

सदक्षपत्र (20), KS. VII. 62 ; RV. VII. II.

असितोत्पल (1) (blue lotus), KS. XVII. 35.

इन्दीवर (2), RV. VI. 64 ; RS. II. 12.

उत्पल (3), RS. II. 9, 15, III. 14, 24 ; KS. V. 35, VII. 20, IX. 26, IX. 56.

शुक्लपत्र (4), MD. II. 35 ; MA. IV. 10 ; RS. II. 22.

नीलोत्पल (5), RS. II. 2, 3. 17 ; KS. I. 46 ; AS. I. 17.

अचनपद्म (golden lotus), KS. V. 19.

- कोकनद (१) (red lotus), KS XVII १६
 रक्तकुलस्य (२), AS VI १८ (Pr)
 सितपद्मज (white lotus), RV XIII ५४
 सितोत्पल (another kind of white lotus), RS II १६
 स्थलकमलिनी (land lotus), MD II ३२
 धम्मोजवन (१) (a group of lotuses or a lotus pond), KS XII २३
 कमलाकर (२), KS II २९
 कमलिनी (३), RV XIX II
 नलिनी (४), KS IV ६
 पद्माकर (५), KS VII ३८
 पद्मिनी (६), VU I ६ , MD II १९
 मृणालिनी (७), RV XVI ७
 कुलमत्र (२ bud), KS XI १८
 कुलुम (१) (flower), RV IX ३५ , VU I ८ , AS I १९, III २१ ,
 MD II ७
 पुष्प (२), KS I ४४, VIII ७२ , AS II १०
 केशर (filament), KS VIII ७६
 बिम्ब (१) (the fibrous stalk of a lotus), KS VIII ३५
 मृणात्र (२), KS VI ६८, RS III ४
 मृणालिका (३), KS V २९
 कुमुद (water lily), MD I ४२, ६० , RV XVIII ३ , KS VII ७३
 कुमुदती (lily pond), RV VI ३६
 कन्दर्प (a white flower which appears very plentifully and all at
 once in the rainy season), RV XIII २९
 कुन्द (a kind of jasmine), MD II ५३ , RS IV २ , KS XVII २७
 कुम्भक (the blossom of red amaranth) MA III ५
 कुम्भुम्भ (safflower), RS I २४
 केतक (the flower of the Ketaka plant, Pandanus), KS VIII ५८
 चरा (the China rose), MD I ३८.
 नवमन्दिता (१) (jasmine), KS XVII २८
 नवमालिका (२), KS AS II ८
 मालती (३), MA III (Pr) I
 कपुञ्ज (a red flower which opens at midday and withers
 away the next morning), RS III २४ , RV XI २५ ,
 KS VIII ४०
 कपुञ्ज (a red flower), RS III २५
 विट्प (a very delicate flower), KS I ४१, V ४ , RV XVIII ४५

FOOD

- आमिष (flesh), RV II 59
 नवनीत (butter), MA III 18 (Pr)
 परमाज (rice boiled in milk with sugar), VU II (Pr) 1
 मत्स्यण्डिका (coarse sugar), MA III 5 (Pr)
 मधु (honey), AS 11 10
 मोदक (a sweet meat), VU III 6 (Pr)

FRUITS

- पङ्कच्छिद्रफल (a clearing nut called *Kataka*) MA II 7
 बिम्ब (a fruit which, when ripe, becomes red), MA III 5, IV
 14, RS II 12, KS III 67, MD II 28

GODS AND HEAVEN

- अमर (god) (1), RV IX 4
 देव (2), RV VI 59, XVIII 10
 सुर (3), MA V II
 अमृत (nectar), KS I 45, RV III 26, X 48, MD II 32
 अश्विन्¹ (a deity), RV XVIII 23
 आश्विण्ड (Indra, the king of gods) (1), AS VII 28
 तुरासाह (2), RV XV 40
 पाकशोषन (3), RV X I
 पुण्डर (4) RV XVII 79
 पुण्डर (5) RV XVI 5, 32
 प्राचीनवर्हिस् (6), RV IV 28
 बिडौनस् (7), RV XIV 59
 मरुत्पालयितु (8), RV VIII 32
 मरुतवत् (9), RV III 4
 वज्रधर (10), RV XVIII 21
 वज्रपाणि (11), RV II 42
 वज्रिन् (12), RV IX 24
 धृपन् (13) RV X 52, XVIII 77, KS V 61
 घातकद्रु (14), RV III 38
 घातमख (15), RV IX 13
 सद्यलोचन (16) RV XI 43
 हरिहय (17), RV IX 18
 ऐरावत (Indra's elephant), RV XVII 32

1 The two physicians of the gods who are represented as the sons of the sun by a nymph in the form of a mare

- जयन्त (Indra's son), RV III 23, VI 78, AS VII 28,
 VU V 14
 मन्दन (Indra's garden), RV VIII 32
 पुरुषोत्तमज (Indra's banner), RV IV 3
 राची (Indra's wife), RV III 13
 वायुसू (Viṣṇu) (1), RV XVIII 15
 ईश्वर (2), RV III 52, XIII 77
 कृष्ण (3), RV VI 49
 द्विविक्लम (4), RV VII 35
 पद्मजनाभ (5), RV XVIII 20
 पद्मरथकेतु (6), RV XVIII 30
 पुण्डरीकाक्ष (7), RV XVIII 8
 प्रजेश्वर (8), KS VIII 30
 मधुमथू (9), RN IX 48
 विष्णु (10), MD I 59
 हरि (11), RV X 86, IX 57
 कौस्तुभ (the jewel of Viṣṇu), RV XVII 29
 गन्धमत् (the carrier of Viṣṇu) (1), RV III 57
 सारथ्य (2), KS XVII 3
 महावराह (the great boar, one of the incarnations of Viṣṇu),
 RV VII 56
 शेष (the great serpent who is the bed of Viṣṇu), RV XII 70
 शिवर (god Śiva) (1), RV XIII 57
 श्रितयन (2), MD I 54
 पिनाकिन् (3), AS I 6
 शिव (4), RV XI 93
 श्रम (the god of love) (1), RV VI 2
 इन्द्रमाद्य (2), RV VII 61
 भद्र (3), RV V 63, XI 13
 मन्मथ (4), RV IX 48
 स्मर (5), RV XI 45
 इश्वर (the god of wealth) (1), RV IX 24
 नरसाहन (2), RV IX II
 कुमार (Kṛtkeya, the son of Śiva) (1), RV III 55, V 36
 इन्द्र (2), RV VI 4

- चक्रधर (3), RV XVI 55
 चमूनेत् (4), RV XIV 22
 नगरन्ध्रकर (5), RV IX 2
 महासेन (6), VU V 23
 शरजन्मन् (7), RV III 23
 यप्सुख (8), RVII XV 67
 सेनामिन् (9), RV II 37
 हरसुजु (10), RV XI 83
 हृतान्त, (the god of death) (1), RV XV 21
 यम (2), RV IX 24
 कालरसना (Yama's tongue), KS XIII 42
 यमजिह्वा (2), KS XVI 16
 जलेश्वर (Varuna, the god of waters) (1), RV IX 24
 पाशभृत् (2), RV II 9
 वरुण (3), RV XI 53
 पद्मा (the goddess of wealth) (1), RV VII 13
 लक्ष्मी (2), RV VI 38, XII 26
 श्री (3), RV IV 14, XI 47
 पितामह (god Brahman), RV XV 60
 प्रजापति (2), RV III 27
 विधात् (3), RV VII 25
 अलका (the capital of Kubera), KS VI 37, RV IX 14
 कल्पतृक्ष (a celestial tree) (1), RV XVII 26
 कल्पद्रुम (2), RV XVII 32
 कल्पवृक्ष (3), KS VI 6, VU V 19
 सुरराजवृक्ष (4), RV XVI 79
 पारिजात (one of the celestial trees) RV VI 6, X II
 देवसेना (army of gods) RV VII 1
 देवारण्य (the celestial garden) RV X 80
 नाकनदी (the celestial river) (1), KS XI 26
 सुरसिन्धु (2), RV II 75
 स्वर्गपिपा (3), KS XVII 28
 पुण्डरीक (the guardian elephant of the south east
 quarter), RV XVIII 8
 प्रमथ (the attendants on Śiva), KS XIII 23

- सुयन्त्रा (assembly of the gods), RV XVII 27
 सुयन्त्र (the elephant of Indra) (1), MD I 53,
 KS III 76, RV V 75, X 86
 सुयन्त्र (2), RV XVI 3
 स्वर्ग (heaven), KS VII 3

GRAIN

- कलम (a sort of rice), KS V 47, RV IV 37
 नीवार (wild rice), RV V 15
 यव (barley), RV XIII 49, KS VIII 62
 शालि (rice), RV XV 78, XVII 53
 वस्य (grain), RV X 59 XVIII 2

HOUSE

- भट्ट (a turret), RV VI 66
 भर्गल (bolt), RV XVIII 4
 क्वाट (leaf or panel of a door), RV III 34
 गृह (house), AS V 10
 द्वार (door), RV II 21
 भित्ति (wall), RV V 47
 बधि (an elevated piece of ground), KS I 39, RV XII 93
 छोपान (stairs) RV III 69, KS I 39

IMPLEMENTS OR ARTICLES

- आवपत्र (umbrella) AS V 6
 आत्मदर्प (mirror) (1), RV VII 68
 आवपत्र (2), KS IX 15
 दर्पण (3), AS VII 32, RV XIV 37, MD I 60
 उद्युप (raft), RV I 2
 रोग (swing), RV XIV 34
 दिगिच्छदु (a boiler in a shop), MA II 13 (Pr)
 मञ्जुष (basket), MA IV 7 (Pr)
 मानदण्ड (measuring rod) KS I 1

INSTRUMENTS

- भट्ट (hook), RV IV 39, XII 41
 भट्ट (sword), KS VI 36

वृक्षाल्मलि (a fabulous cotton plant with sharp thorns with which the wicked are tortured in the world of Yama)

RV XII 95

परिघ (iron club), MA V 2

फल् (the head of an arrow), KS IV 25

शरासन (a bow), AS V 22

स्नानशूल (a stake used for impaling criminals in a burning ground), KS V 73

JEWELS

इन्द्रनील (sapphire), RV XVI 69, MD I 48

पद्मरग (ruby), RV XIII 53

तुष्यरग (topasz), RV XIII 32

प्रवाल (coral) (1), KS V 34

विद्रुम (2), RV XIII 13, RS VI 16

मणि (gem), VU II 21, RV I 4, III 18, XI 59

महम्मणि (a brilliant gem), AS VI 6

मरकत (emerald), RS III 21

मुक्क (pearl), MD II. 46, MA I 6, RS VI 7, KS I 44, RV VI 28, IX 44, XVI 18, 62

रत्न (jewel) KS I 24, AS II 10, MD I 15, RV I 16, X. 30, XI 68

वज्र (diamond), AS I 10

वैश्वं (cat's eye gem) RS II 5

KING

इन्द्रशत्रु (the enemy of Indra, referring to Prahlāda), RV VII 31

राज (king), RV XIII 7

पू (a king), AS IV 7

मणीरय (a king), RV IV 30

राज (a king), MA V 15 (Pr)

हलधनु (Balarama), MD I 61

निधि (treasure), MA III I (Pr)

नेमि (ring), RV I 17

बन्धो (captive), KS II 52

युग (yoke), RV III 34, KS II 18

रथाश्व (chariot horse), MA. V 14

- शक्ति (power), RV III 13
 सपद् (wealth), KS I 22
 साम्यरायवसुधा (battle-field), KS VIII 54
 हेमशकार (golden rampart), RV XII 71

LITERATURE

- अपवाद (exception), RV XV 7
 अर्थ (meaning), KS I 79V RV I 1
 आदेश (substitute), RV XII 58
 वत्सर्ग (general rule), KS II 27
 श्रुत् (hymn), RV XV 76
 गिद् (speech), KS I 28
 त्रयी (the three Vedas), MA I 14
 घातु (root), RV XV 9
 प्रणव (the mantra Om), RV I 11
 प्रत्ययप्रकृति (affixes and crude forms of words) RV XI 56
 वागर्थ (word and its sense), RV I 1
 विद्या (learning), RV I 85, X 71
 धुति (the Vedas), RV II 2
 स्मृति (the literature known by that name), RV II 2

METALS AND MINERALS

- अयस् (iron), KS VI 55, RV XIV 33
 अयद्यम् (iron wheel), RV XIII 15
 अयस्कान्त (magnet), RV XVII 63, KS II 59
 अलक (1), (gold), KS VII 39, RS I 26, MD I 39
 कचन (2), MA II 8
 आनीकर (3), VU I 15, RV XVIII 40
 ब्राह्मण (4), KS VIII 36, MA V 18
 जम्बूतद (5), RV XVIII 44
 तमनीय (6), KS VIII 34
 सुवर्ण (7), KS VII 50
 हेमर (8), RV I 10, XVII 46
 रजत (silver), RS III 4
 घातु (mineral), KS VI. 51

MISCELLANEOUS

- भट्टण (loud laughter) MD I 69

- स्मित (smile), RV. V. 70.
 हसित (laughter), RS. VI. 23.
 अच्यग (traveller), RV. X. 5.
 अभ्यक्त (anointed with oil), AS. V. II.
 आरंभ (beginning), KS. VII. 70.
 अशुचि (impure), AS. V. II.
 एनस् (sin), RV. X. 39.
 कलहरेखा (streak of rust), RV. XIII. 15.
 कामिन् (lover), RV. XVI. 40.
 चेतना (intelligence), RV. XVII. 1.
 चेतस् (mind), MD. I. 44.
 तक्षक (thief), KS. XV. 42.
 कृल (cotton), AS. I. 10.
 तैलबिन्दु (drop of oil), RV. XIV. 38.
 मय (polity), RV. X. 86.
 विपासाकुलित (thirsty), KS. XII. 3.
 प्रबुद्ध, (wakened), AS. V. II.
 म्रनत्त (drunken), AS. IV. I.
 प्रथय (modesty), RV. X. 70.
 भाव (feeling), MA. I. 10.
 बद्ध (bound), AS. V. II.
 मनोरथ (desire), MA. I. 22 ; RV. VI. 72.
 यशस् (fame), RV. II. 69, IV. 50.
 रजस् (dust), RV. XII. 82.
 रहस्य (secret), KS. VIII. 60.
 बान्धन (dwarf), RV. I. 3.
 विघ्न (obstacle), AS. I. 30.
 विधि (religious act), RV. II. 23.
 वसार (world), RV. XII. 60.
 रुस्मर (impression), RV. I. 20.
 सामदान° (the four expedients), RV. XI. 55.
 सिद्धि (success), XV. 74.

MOUNTAINS

- अग्नि (1), (mountain) RV. XI. 41.
 गिरि (2), RV. XI. 41, XIII. 14, XV. 23 ; VU. III. 3.

पर्वत (3), RV IV 40

भूधर (4), KS XIV 50, XVII 29

शृङ्ग (5), RV XII 80

शैल (6), RV V 46, XI 28, 45, XVI 26, KS XVI 30,

MD II 13

अदिराज (1), (the lord of mountains, Himalaya), RV VI 59,

XVI 70

गिरीन्द्र (2), KS XVII II

तुषारादि (3), KS XIV 12

प्राख्यशाल (4), KS XII 15

शिखरोद्ग (5), KS XII 52

हिमादि (6), RV XIV 3

इन्द्रनीलचल (a blue mountain), KS XIV 7

कनकादि (a golden mountain) KS XII 25

पैलास (a mountain), RV II 35, KS VII 37,

UV III 9 (Pr)

महेन्द्र (a mountain), RV VI 53

मेघ (a golden mountain) (1), KS IX 24, RV I 14

सुमेध (2), RV V 30, KS XII 9

लोकलोक (a mountain) RV I 67

विन्ध्य (a mountain), RV XII 31, XIV 8

अदिशृङ्ग (mountain peak) (1), KS XVII 51

गिरिशृङ्ग (2), KS XIV 6

अधित्यक्ष (table land), RV II 29

कटक (the ridge of a hill), KS VII 52

कानन (forest), RV XVIII 37

नयोत्तर (a horizontal level at the side of a mountain),

RV VI 3

वनस्पली (glade), RV XV 66

छिन्ना (stone), RV XI 18, XVIII 17, KS VI 51

स्यटिक (crystal), KS XIV 5, MD I 53

चन्द्रकान्त (moon stone),¹ VU V II

सूर्यकान्त (sun stone),² RV XI 21, AS II 7

1 It is a crystal like stone famous in Sanskrit poetic literature, which is supposed to dissolve under the influence of the moon

2 Supposed to possess fabulous properties as giving out heat when exposed to the sun.

ORNAMENTS AND SCENTED COSMETICS

भजन (collyrium), RV. XI. 41 ; MD. V. 61 ; KS. X. 16, 30 ;
RS. I. 11, II. 2, III. 5.

कालाग्रह (black aloe), RV. XIII. 55.

कुङ्कुम (saffron), VU. VI. 36.

गोरोचना (1), (yellow pigment), VU. X. 19.

रोचना (2), RV. III. 64.

तिलक (a mark on the forehead), RV. XII. 41, MA. V. 5.

निष्क (an ornament for the neck), KS. V. 49.

मुक्तामणि (1), (a necklace of pearls), RV. XIII. 54.

मुक्तावली (2), RV. XIII. 48.

मञ्जु (garland), AS. VII. 24.

हाणुमिन्त्र (pearls of a necklace), RV. V. 70.

PLANTS

CREEPERS

वृता (1), (creeper) KS. VI. 54, VI. 13, VI. 21, XI. 26 ;

RV. III. 7, XI. 54 ; VU. III. 14.

व्रतती (2), RV. XIV. I. -

अश्वत्थला (a kind of creeper), KS. XII. 18.

कुन्दलता (jasmine creeper), MA. III. 8.

माधवी (a spring creeper), AS. III. 7.

मावती (another kind of jasmine creeper), RS. III. 18.

मन्वली (a kind of creeper), VU. V. 8.

विषवल्ली (a poisonous creeper), RV. XII. 61.

स्वामा (a beautiful creeper), MA. II. 6 ; MD. II. 44 ; RS. III. 18.

GRASS

काश (a kind of grass), RV. VI. 17.

शर (reed), RV. XIX. 26.

शरकण्ड (the stem of Sara), KS. VIII. 74, MA. III. 8.

शष्य (young grass), MD. I. 33.

PLANTS

ओषधि (herb), RV. VIII. 54, X. 66.

कदली (plantain), RV. XII. 96, KS. I. 36, MD. II. 36.

फलिनी (a plant), KS. VIII. 61.

महौषधि (a sensitive plant), KS. I. 30.

TREES

तरु (1), (tree) MA. I. 8.

द्रुम (2), RV. X. 49, XVII. 44 ; KS. II. 22.

टृणिवीरुद् (3), RV. VIII. 9.

वृक्ष (4), RV. I. 69, X. 5 ; KS. V. 22.

अशोक (a tree with magnificent red flowers),

VU. IV. 61, V. 3 ; M. A. III. 5.

आम्रशाखिन् (1), (mango tree) KS. XII. 23.

वृत् (2), RV. VII. 21 ; KS. VI. 2.

सहकार (3), RV. IV. 7, VI. 69 ; MA. IV. 13 ; KS. VIII. 78.

कदम्ब (a tree with orange-coloured fragrant blossoms),

RV. XV. 99 ; KS. III. 68.

चन्दन (1), (sandal tree), RV. X. 42, XI. 64 ; AS. IV. 18 (pr.).

मलयद्रुम (2), RV. XII. 32.

देवदारु (pine), KS. VI. 51.

ह्रस्व (Indian fig tree), RV. VIII. 93, XIII. 71.

वज्रुल (a tree which is said to put forth blossoms when sprinkled with water from the mouths of lovely women),

RV. XIX. 12.

लोम (a kind of tree), RV. II. 29, III. 2.

वेणु (bamboo) RV. XII. 41.

शमी (a tree possessing a very tough hard wood supposed to contain fire), RV. III. 9 ; AS. IV. 4.

सप्तच्छद (a kind of tree), *Alstonia Scholaris*, RV. V. 48.

घाल (a valuable timber tree), RV. I. 13.

कण्टक (thorn), AS. VII. 3.

क्षित्य (1), (foliage), MA. III. 12, 18, IV. 17 (pr.); RV. IX. 42, XIX. 17 ; AS. I. 19, II. 10, IV. 5, V. 13.

पद्म (2), MA. III. 11 ; KS. IV. 34 ; AS. VI. 20 ; RV. I. 80,

II. 15, VII. 21, X. 8.

प्रवाल (3), RV. VI. 12.

दल (1), (leaf), KS. XVII. 32.

पत्र (2), MD. II. 13.

पल्लव (3), RV. IX. 51.

बीजद्रु (sprout of seed), KS. III. 18.

विटप (young branch of a tree), RV. IX. 63; X. 11; AS. I. 19.
 स्तवक (bunch), RV. XIII. 32.

RELIGIOUS PERSONS AND THINGS

अत्रि (a sage), VU. V. 21.
 अक्षर (sacrifice), RV. I. 31.
 आचारलज्ज (customary fried rice),¹ RV. II. 10
 अरुजन्मन् (born from the thigh of a sage called Aurva), MA.
 V. 17.
 दक्षिणा (a fee or present to the officiating priest) RV. I. 31.
 तपस् (penance), KS. VI. 11.
 धर्म (duty), RV. I. 13, VIII. 16, XI. 35, XV. 96; KS. II. 51.
 यजमान (one who performs a sacrifice), KS. VI. 28.
 योगिन् (a contemplative saint), KS. XVII. 47.
 शेषा (the remains of flower or other things offered to a
 deity), KS. III. 22.
 श्रद्धा (faith) RV. II. 16.
 सयमिन् (a saint who subdues his passions) RV. IV. 60.
 सिद्धाश्रम (hermitage, 'a hermitage of the blest') RV. VI. 46
 स्तुतिवाचनिक (sweetmeat offered to a Brahmin for invoking
 blessings) VU. II. 12 (Pr).
 स्वाहा (an exclamation used in making oblations to the gods)
 RV. I. 55.

SKY

अन्तरिक्ष (1), (sky), RV. XVI. 83.
 आकाश (2), RV. XIII. 2.
 दिव् (3), RV. III. 12.
 द्यौ (4), RV. II. 75.
 नमस् (5), RV. VIII. 15, XVIII. 6, 57.
 व्योमन् (6), RV. XIX. 51; RS. III. 21.

TIME

अह्न (1), (day), RV. VII. 24.
 दिन (2), RV. VII. 60.

¹ It was a custom to place young maidens along the royal route with flowers and fried rice etc. to be showered on a king

- दिवस (3), RV X 9, 83, AS III 9
 अहस्त्रियाम् (day and night) KS VII 78
 क्षणदा (night) (1), RV VIII 74
 क्षपा (2), RV II 20, XI 15
 तमिस्रा (3), RV V 13
 त्रियामा (4) RV VII 24, KS VII 21, 26
 रात्रि (5), VU I 9
 विभावरी (6), RV XVII 35, KS V 44, MA IV 16, V 7
 शबरी (7), RV III 2
 अन्धकार (darkness), (1), KS XVII 41
 तमस् (2), RV X 38
 दिनान्त (close of the day) RV XVI 11
 स-ध्या (twilight), RV I 80, II 20, XIII 64, XVI 58, KS I 4
 ऋतु (season) RV X 80
 तोयदागम (rainy season), RV XI 8
 दश (new moon) RV XIV 80
 नभस् (a month in the rainy season) RV XVIII 6
 मधु (spring), RV IX 48
 वर्षास्त्रिय (termination of rains), RV XIII 77
 शरद् (autumn), RV XII 79, KS VII 73

WATER

- अम्भस् (1), (water), KS II 25, VII 84
 पयस् (2), KS V 5
 सञ्चित (3), KS VII 73, MA V 6 (Pr)
 अवक्षाय (dew) VU II 1 (Pr)
 तुषार (snow), KS XII II RS I 6, IV 2
 श्रावत (whirlpool), RV XVI 63
 धोष (flood) KS III 6, VII 53.
 पुण्या (channel) RV XII 3
 वृत् (well) AS V 22 (Pr)
 अगच्छ (1), (pond), KS XII 39
 वरस् (2), RV VI 85, KS VIII 37
 मानववरस् (a particular lake), KS VIII 64
 वृत् (3), RV I 72, VII 30
 पल्लव (puddle), RV XIX 51

प्रवाह (stream) (1), VU III 8

स्रोतस् (2) VU II 5, AS II 17

OCCEAN

अबाधार (1), (ocean), KS III 48

अम्बुधि (2), KS XIV 18

अबुराशि (3), RV IX 82, KS III 67

अर्णव (4), RV I 16, III 30, III 59, IV 53, X 3, 26, 85

उदधि (5) RV III 17, VIII 8, X 30, 34, XII 36

उदन्वत् (6), KS VII 72, RV VII 19, XVI 27

कर्मिनालिन् (7), RV V 61

पयोधि (8), KS XV 9

समुद्र (9), RV III 28, X 82

सत्तिलनिधि (10), MA I 12

सागर (11), RV I 2, IX 17, XVIII 4, KS VIII 16

क्षीरनिधि (1), (ocean of milk), RV I 12

क्षीरोद (2) KS VII 26

कर्मि (1), (wave), RV VII 54

क्षीरोमि (waves of milk), RV IV 27

तण्ड (3) RV VI 26, RS III 17, VU IV 52

भङ्ग (4), RV XVI 63

बीचि (5), RV XI 8, MD II 44

फेन (foam), KS IX 4

RIVERS

आपगा (1), (river) RV IX 17

नदी (2), RV III 28, XI 58, XII 35, XVII 41, KS IV 44,
V II 20 (Pr)

निन्नगा (3), RV VIII 8, KS VIII 53

सर्विन् (4), KS VII 21, MA III 6

सिन्धु (5) RV IV 35, AS V 21, KS V 85

स्रोतोवहा (6) RV VI 51, AS VI 16

गङ्गा (1), (Ganges) RV IV 30, X 37, XVII 14, VU I 9,
V 22, VII 41

जह्नुकन्या (2), RV VI 84

ज्यह्वी (3), RV X 69, KS VIII 82

विमर्षा (4th), KS. I. 28.

निद्योतस् (5), KS. VII. 15.

मुना (the river Jamnā) VU. II. 14 ; MD. I. 53.

नेण (a river), RV. VII. 36.

० सरस्वती (a river), RV. III. 9.

WIND

नमस्त (1), (wind), RV. IV. 8.

पवन (2), RV. III. 30.

पवमान (3), RV. VIII. 9.

मास्त (4), RV. II. 34.

वायु (5), RV. X. 82, XVI. 25.

वात्या (whist-wind), RV. XI. 16.

WOMEN

अवला (1), (woman), RV. V. 67.

नारी (2), RV. XVI. 41, KS. KS. XIII. 36.

वधू (3), RV. VIII. 7.

वन्दिता (4), RV. IX. 38.

द्यौ (5), RV. IX. 37, XI. 51, RS. III. 7.

कन्या (virgin), RV. V. 38.

अमिनी (a loving woman) RV. IX. 69.

दयिता (a beloved wife), RV. V. 64.

नववधू (1), (a newly married girl), RS. VI. 19.

नवदीक्षा (2), KS. VIII. 73.

पौरकन्या (city-maidens), RV. II. 10.

रजकन्या (a woman in her monthly course), RV. XI. 60.

सख्यकन्या (a lovely woman), RS. II. 5.

मन्यी (mother), RV. II. 61.

अदमनि (man and wife), RV. XVI. 45.

दक्षकन्या (the daughter of Dakṣa), RV. III. 3.

रिमा (Shī the wife Rima), MD. II. 40.

ययति (the wife of Yayati), AS. IV. 7.

पुत्र (daughter-in-law), RV. VIII. 14.